

KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto
Psichologijos katedra

Inga Zeniauskienė

**MOTERŲ ELGESIO IR EMOCIJŲ SUNKUMAI:
SĄSAJOS SU PRIERAIŠUMO STILIUMI IR SUVOKTU MOTINŲ AUKLĖJIMO
STILIUMI**

Konsultavimo psichologijos studijų programos

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė prof. dr. Audronė Liniauskaitė

Klaipėda, 2019

TURINYS

ĮVADAS	3
TERMINŲ ŽODINĖLIS	5
1. LITERATŪROS APŽVALGA	6
1.1. Elgesio ir emocijų sunkumų raiška	6
1.2. Prieraišumo formavimosi veiksniai	7
1.3. Elgesio ir emocijų sunkumų bei prierašumo stiliaus bendrieji bruožai	9
1.4. Tėvų taikomas auklėjimo stilius ir jo vaidmuo vaikų gyvenime	12
1.5. Elgesio ir emocijų sunkumų bei auklėjimo stiliaus bendrieji bruožai	14
1.6. Tėvų auklėjimo stiliaus bei prierašumo stiliaus bendrieji bruožai	16
1.7. Motinos vaidmuo dukros raidai	18
2. TYRIMO METODIKA	20
2.1. Tiriamieji.	20
2.2. Įvertinimo būdai.....	20
2.3. Tyrimo eiga.....	23
2.4. Duomenų apdorojimas.....	24
3. TYRIMO REZULTATAI	25
3. 1. Moterų elgesio ir emocijų sunkumų ypatumai.....	25
3. 2. Moterų prierašumo stiliaus ypatumai	26
3. 3. Moterų suvoktų motinų auklėjimo stiliaus ypatumai	27
3. 4. Moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajos su prierašumo stiliumi	27
3. 5. Moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajos su suvoktu motinų auklėjimo stiliumi	30
3. 6. Moterų prierašumo stilių sąsajos su suvoktu motinų auklėjimo stiliumi	34
3.7. Moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus reikšmė prognozuojant elgesio ir emocijų sunkumus bei prierašumo stilių	35
4. REZULTATŲ APTARIMAS	45
IŠVADOS	50
LITERATŪRA	52
SANTRAUKA	62
SUMMARY	63
PRIEDAI	65

IVADAS

Šiuolaikinėje visuomenėje vis daugiau ir daugiau susitelkiama ties tėvų ir vaikų santykiais, o ypač motinų įtaka dukrų tolimesnei gyvenimo gerovei. Yra manoma, jog tėvų – vaikų sąveika yra pagrindas, nuo kurio priklauso tolimesnė vaikų gyvenimo kokybė.

Tyrinėjant daugelį kultūrų, buvo atrasta, jog tėvų nuostatos ir elgesys vaikų atžvilgiu gali daryti ilgalaikę įtaką tėvų – vaikų santykiams bei vaiko tolimesniam optimaliam bei problemiškam funkcionavimui (LeVine, Miller & West, 1988). Mokslininkai nustatė, jog vakarietiškos kultūros tėvų ir motinų vaidmuo vaikų priežiūroje, auginime ir sąveikoje su jais skiriasi kiekybiškai ir kokybiškai (Chen, Liu & Li, 2000). Be to pasirodo, jog tėvai ir motinos naudoja skirtingus stilius sąveikaujant su vaikais (Parker, 1995). Pastebima, jog motinos užsiima didesne įvairove veiklų, įtraukiant emocinę šilumą, verbalinę komunikaciją, kasdieninę priežiūrą ir padeda vaikams mokymosi procese, su menu ir rankdarbiais susijusiose veiklose, o tėvai savo ruožtu labiau įsitraukia į žaidybines veiklas (Parker & Buriel, 1998). Paauglystės laikotarpiu tėviška ir motiniška įtaka tęsiasi, tačiau įgauna kitokį pavidalą. Motinos dažniau padeda savo atžaloms vystyti bendravimo įgūdžius, tuo tarpu tėvai padeda vystyti nepriklausomybę ir autonomiją, pasitelkiant lygiavertį bendravimą (Parker & Buriel, 1998). Ilgą laiką vystymosi psichologijos mokslininkai stengiasi suprasti ankstyvųjų santykių sunkumus, kurie padidina vaikų pažeidžiamumą, skatinantį vėlesnius sutrikimus tolimesniame gyvenime (Hartup, 1989).

Nekyla abejonių, jog motinos vaidina svarbų vaidmenį tos pačios lyties atžalos gyvenime. Nuo pirmos dienos, o gal net ir anksčiau, kaip kai kurie perinataliniai psichologai mano: motinos gebėjimas būti empatiška ir atliepiančia savo vaikui, padeda formuoti jos dukros gyvenimo gerovę suaugus. Dauguma mokslininkų sutelkė dėmesį į kūdikių – tėvų santykius ir jų sukeltus padarinius ateityje (Obegi, Marrison & Shaver, 2004). Taip pat esama įrodymai, jog susiformavę vidiniai veikimo modeliai vaikystėje išlieka stabilūs ne tik ankstyvoje paauglystėje, bet ir suaugystėje (Klohnen & Bera, 1998; Klohnen & John, 1998). Motinos, kurios ankstyvame vaiko amžiuje buvo emociškai šaltos, atšiauriai ar abejingai bendravo su vaiku, trukdydamos teigiamam tėvų ir vaikų santykių vystymuisi, vėliau sukelia jaunimo prisitaikymo socialinėje aplinkoje problemas, kurios pasižymi eksternaliais (elgesio) ir internaliais (emociniai) sunkumais (Thompson et al., 2014). Tačiau mažai tyrinėta, kaip ankstyvasis santykis su motina atsiliepia būtent suaugusios dukters gyvenime. Todėl šiame darbe bus bandoma išsiaiškinti, kokius elgesio ir emocijų sunkumus patiria moterys ir kaip tai siejasi su jų prieraišumo stiliumi bei subjektyviai suvoktu motinos auklėjimo stiliumi.

Šio darbo tikslas - atskleisti moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajas su prieraišumo stiliumi ir suvoktu motinų auklėjimo stiliumi.

Uždaviniai:

1. Palyginti tyrime dalyvavusių jaunesnių (25-35 m.) ir vyresnių (36-59 m.) moterų grupių elgesio ir emocijų sunkumus, prieraišumo stilių bei suvoktą motinos auklėjimo stilių.
2. Atskleisti tyrime dalyvavusių moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajas su prieraišumo stiliumi.
3. Atskleisti tyrime dalyvavusių moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajas su suvoktu motinų auklėjimo stiliumi.
4. Atskleisti tyrime dalyvavusių moterų prieraišumo stiliaus sąsajas su suvoktu motinų auklėjimo stiliumi.
5. Įvertinti tyrime dalyvavusių moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus prognostinę vertę jų prieraišumo stiliui ir elgesio bei emocijų sunkumams.

TERMINŲ ŽODINĖLIS

Elgesio (eksternalūs) sunkumai – tai į išorę nukreipti asmens sunkumai, kuriuos galime pastebėti kaip neadaptyvų elgesį (Achenbach, Conor, 1989).

Emocijų (internalūs) sunkumai – tai asmens vidiniai sunkumai, kurie nepastebimi išorėje, o pasireiškia išgyvenami asmens viduje (Achenbach, Conor, 1989).

Prieraišumo stilius – charakterizuoja santykio kokybę, atspindinčią elgesio būdus, tokius kaip, artumo siekimas, kontakto išlaikymas, vengimas, pasipriešinimas (Cross, 2007).

Auklėjimo stilius – tai stabilų požiūrių ir įsitikinimų kompleksas, kai auklėjimo stiliumi perteikiamas tėvo ar motinos požiūris į vaiką (Darling & Steingberg, 1993).

1. LITERATŪROS APŽVALGA

1.1. Elgesio ir emocijų sunkumų raiška

Tyrinėjant motinų ir dukrų santykius, neišvengiamai pastebime, jog prasta šių santykių kokybė jau ankstyvame amžiuje sukelia tam tikras pasekmes dukrų elgesio ir emocijų reguliavime. Yra tyrimų, kurie nustatė, jog motinų naudojamas grubumas, šiurkštumas ir prievarta auklėjant vaikus turi stipresnį poveikį vaikams, nei jei tai darytų tėvas (Denham, 2000). Socialinio išmokymo teorija (Bandura & Walters, 1959) teigia, jog tos pačios lyties tėvų elgesys daro daugiau įtakos tos pačios lyties atžalai.

Pastebime, jog elgesio ir emocijų sunkumai yra glaudžiai susiję. Eksternaliems (išorės) sunkumams priskiriami dėmesio sunkumai, savireguliacijos sunkumai, nepaklusnus, normas laužantis, agresyvus, hiperaktyvus ir antisocialus elgesys (Achenbach, 1978). Deater – Deckard ir Dodge (1997) teigia, jog vaikų emocijų reguliavimas yra paveiktas stipriai išreikštomis tėvų emocijomis auklėjant atžalas, ir tai savo ruožtu daro poveikį socialinės elgsenos įgūdžių rinkiniui bei agresijai. Pianta ir Caldwell (1990) atliko tyrimą ir išsiaiškino, jog motinos, kurios nesugebėjo padėti vaikui stiprinti autonomiškumą, taip paskatino vaikų agresiją nuo vaikų darželio amžiaus iki pirmosios klasės. Statistiškai reikšmingas ryšys rastas tarp motinų ir dukrų agresyvumo lygio, o tarp motinų ir sūnų agresyvumo lygio – nerastas. Atliekant tyrimus buvo nustatyta, jog pernelyg silpna ir neapibrėžta disciplina bei vaiko netinkamo elgesio pasireiškimo nekontroliavimas gali paskatinti nekontroliuojamo impulsyvaus elgesio išsivystymą (Parker & Buriel, 1998). Taip pat, vaikai, kurie jaučiasi mažiau artimi su savo tėvais, gali būti mažiau linkę perimti tėvų elgesio standartus ir tokiu būdu pasižymėti elgesio sunkumais (Nunes, Faraco, Vieira, & Rubin, 2013). Per ilgą laiką sukaupti duomenys rodo, jog chroniškas agresyvus ir trikdantis elgesys, prasidėjęs vaikystėje, yra ypatingai nuspėjamas ir viso gyvenimo eigoje (Overbeek, Vollebergh, Meeus, Engels & Luijpers, 2001).

Internalizuotiems (vidiniams) sunkumams priskiriami depresijos ir nerimo simptomai bei socialinis atsitraukimas ir užsisklendimas (Achenbach, 1978). Jungtinėse Amerikos Valstijose atliktas tyrimas parodė, jog emociškai skurdūs motinos ir vaiko santykiai yra susiję su emociniais vaiko sunkumais, tokiais kaip nerimas, depresija bei bendra emocinė gerovė (Murphy, Armistead, Marelich & Herbeck, 2015). Keletas iš netinkamų emocijų reguliavimo strategijų gali būti: savęs niekinimas ir juodinimas, liūdinančių įvykių ir provokuojančių stimulų netinkamas interpretavimas, emocijų slopinimas ar emocijų inicijuotas netinkamas elgesys. Šie gebėjimai susiformuoja šeimos kontekste, kuomet tėvai formuoja vaikų emocijų reguliavimo įgūdžius per tėvų – vaikų sąveiką (Chang, Dodge, Schwartz & McBride – Chang, 2003). Mokslininkai Mallers, Neupert, Charles ir Almeida (2010) atliko tyrimą, kuriame vyrai ir moterys retrospektyviai įvertino savo santykių kokybę su motina ir tėvu bei 8 iš eilės vakarus registravo savo kasdienę psichologinę streso būseną ir

patiriamos psichologinės kančios lygį. Rezultatai parodė, kad aukštesnė motinos-vaikų santykių kokybė buvo susijusi su mažesniu kasdienio psichologinės kančios lygiu. Abiejų, aukštesnė motinos - vaiko ir tėvo - vaiko santykių kokybė buvo susiję su žemesniu streso poveikiu, bet tik aukštesnė tėvų – sūnų santykių kokybė buvo susijusi su mažesniu emocinio reaktyvumo su stresoriais lygiu suaugusiems.

Yra teigiama, jog priklausomai nuo tėvų auklėjimo stiliaus, vaikai patiria vidutiniško ar net aukšto lygmens emocines problemas įskaitant depresiją ir negatyvų savęs vertinimą (Dong, Yang & Ollendick, 1994). Vaikai, kurie menkai patyrė ar visai nepatyrė savo tėvų palaikymo yra linkę pasižymėti nepilnavertiškumo ir nesaugumo jausmu ir tai kelia pavojų plėtotis emociniams sunkumas ateityje (McCarty & McMahon, 2003). Kas buvo prieš tai reguliuojama tėvų, augant vaikui tampa jo vidine reguliacija. Motinos, kurios su savo kūdikiais elgiasi perdėm griežtai ir kontroliuojamai, vietoje to, jog priimtų atžalos emocinę būseną ir to pasėkoje skatintu bendradarbiavimą, paskatina savo atžalas tapti mažiau pasiruošusiomis susitvarkyti su savo susijaudinimu, kurio kontrolė galėtų padėti tolimesniam sėkmingam vystymuisi (Jacobvitz, Morgan, Kretchmar & Morgan, 1991). Mokslininkai patvirtino, jog tėvų psichologinė kontrolė, siekiant bet kokia kaina suvaldyti vaikus, asocijuojasi su daugybe negatyvių padarinių vėlyvoje paauglystėje, įskaitant depresiją, žemą savęs vertinimą, nepagrįstą kaltės jausmą, nerimą, nusišalinantį elgesį bei elgesio problemų eksternalizaciją (Barber & Harmon, 2002). Jau suaugę vaikai, vaikystėje tapę fizinės ar seksualinės prievartos aukomis, patenka į aukštos rizikos žmonių grupę, galinčią susirgti psichinėmis ligomis (Champagne & Meaney, 2001). Žemi tėvų – vaikų ryšio skalės įvertinimai atskleidžia šaltus nutolusius tėvų – vaikų santykius ir tai savo ruožtu reikšmingai padidina riziką susirgti depresija ir nerimo sutrikimais ateityje (Canetti, 1997). Russek ir Schwarts (1997) atskleidė, kad vidutinio amžiaus individai, kurie savo santykius su tėvais įvardino kaip šaltus ir atskirtus, turėjo keturis kartus aukštesnę riziką susirgti chroniška liga, įskaitant depresiją ir alkoholizmą, kaip ir širdies ligas bei cukrinį diabetą.

Apibendrinant būtina paminėti, jog atlikti tyrimai parodo tėvų –vaikų kokybės santykių svarbą vaikystėje, kas neišvengiamai aprėpia ir vaikų auklėjimą bei suteikia pagrindą prieraišumo stiliaus formavimuisi, paskatinanti vaikų elgesio ir emocijų sunkumus ateityje. Todėl sekantėje skyrelyje apžvelgsime prieraišumo formavimosi veiksnis.

1.2. Prieraišumo formavimosi veiksniai

Žvelgiant iš vystymosi perspektyvos, kūdikis besąlygiškai pasikliauja tėvais ar globėjais, kurie gali užtikrinti saugumo jausmą. Kai tėvai yra reaguojantys į bauginančias ar nekasdieniškas situacijas ir gebantys sumažinti grėsmę, kūdikis jaučiasi saugus ir galintis toliau tyrinėti (MacBeth, Schwannauer & Gumley, 2008). Todėl saugus prisirišimas yra susijęs su saugumu ir taip yra skirtas

dezaktyvuoti su grėsme susijusį mentalitetą bei atitinkamą salutogeninį poveikį psichobiosocialiniam vystymuisi (Schore & Schore, 2008). Bowlby (1982) teigė, jog prieraišumo elgsena laikoma charakterizuojanti žmones nuo lopšio iki kapo.

Priešingai saugiam prieraišumui, jei globėjas negali suteikti saugumo, prisirišimo reguliavimo funkcija sutrinka, saugumas nebegali būti užtikrintas ir nesaugumo pojūtis išlieka aktyvus visą likusį žmogaus gyvenimą. Išties aukšto lygio prieraišumo nesaugumas didina jautrumą grėsmei bei sukelia tam tikras pasekmes tarpasmeniniame funkcionavime fiziologiniu, psichologiniu, emociniu ir elgsenos lygmenyse (Schore, 2005). Svarbu paminėti tai, jog prieraišumo sistema išlieka aktyvi visą gyvenimo trukmę (Bowlby, 1988), situacijose, kuriose pasireiškia saugumo poreikis kilus grėsmei.

Prieraišumas yra apibūdinamas kaip socialinio - emocinio elgesio sistema, kuri padeda individams susitvarkyti su savo emocinio saugumo poreikiu (Bowlby, 1982). Ši sistema ima formotis kuomet vaikai ankstyvame gyvenimo tarpsnyje sąveikauja su pirminiais globėjais. Kai yra fiziškai ar psichologiškai bauginami, vaikai kreipiasi į tėvus ieškodami paguodos, ir žinoma, idealiu atveju, tėvai nedelsdami atsako pozityviu, nuolatinu palaikymu. Realybėje, kaip bebūtų gaila, tėvai ne visuomet patenkina atžalų poreikius taip, kaip vaikai to tikisi. Remiantis sukaupta patirtimi bendraujant su globėjais, susiformuoja vaikų tam tikros vidinės kognityvinės struktūros (darbiniai modeliai), kurios daro įtaką individo lūkesčiams ir įsitikinimams apie praeities, dabarties ir ateities tarpasmeninį bendravimą. Šie vidiniai darbiniai modeliai yra suvokiami kaip savęs vaizdas, kitų vaizdas, ir savęs vaizdas santykiyje su kitais (Backstrom & Holmes, 2001).

Bartholomew ir kolegės sukonstravo keturių kategorijų prieraišumo modelį (Bartholomew & Harowitz, 1991). Saugaus prieraišumo stiliui priskiriami asmenys, kurie save vertina pozityviai kaip ir kitus bei jautėsi komfortabiliai artimuose santykiuose. Baimingas prieraišumo stilius atitiko asmenys, kurie pasižymėjo negatyviu savęs ir kitų vertinimu, tikėdami, jog nėra verti meilės ir nepatikima remtis kitais, siekiant emocinės paramos. Neramus prieraišumo stilius yra vienas iš nerimo dimensijos stilių, kuris pasižymi negatyviu savęs vertinimu ir pozityviu kitų vertinimu. Šie asmenys siekia artumo, tačiau nerimauja, jog kiti to nevertina. Atmetimo prieraišumo stiliui priklausantys asmenys pasižymi pozityviu savęs vertinimu, bet negatyviu kitų vertinimu, ko pasekoje seka nuolatinis neigimas artimų santykių poreikio patenkinimui (Nager & DeVries, 2004).

Aptikta keletas tyrimų prieraišumo stilių tema, siekiant išsiaiškinti kaip veikia vidiniai darbiniai modeliai. Mary Ainsworth ir kolegės (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 1978) išsiaiškino, jog vaikai, kurie pasižymėjo saugaus prieraišumo stiliumi, buvo labiau linkę ieškoti ir mėgautis sąveika su globėjais, naudojant juos kaip saugų pagrindą tyrinėjant. Tuo tarpu, vaikai, kurie pasižymėjo nesaugiu prieraišumo stiliumi, buvo linkę vengti savo globėjų ir demonstruoti nerimą sąveikaujant su jais. Dauguma mokslininkų teigia, jog pirminis vaiko prieraišumo ryšys su globėjais daro įtaką kur kas daugiau nei pirmas kritinis tarpasmeninis ryšys ir daro poveikį ne tik vėlesniems

tarpasmeniniams santykiams, bet ir plataus spektro socialinėms ir emocinėms pasekmėms vėlesniame gyvenime (Freeney & Noller, 1996). Sroufe (1983) teigė, jog vaikai, kurių aplinka skatino formuotis saugaus prieraišumo stiliui, buvo labiau empatiški ir pozityviai emocionalesni kitų atžvilgiu. Jones, Forehand ir Beach (2000) nustatė, kad aukštesnis abiejų tėvų įsitraukimas ir tvirta kontrolė bei motinos priėmimas yra susiję su jaunų suaugusiųjų saugaus prieraišumo stiliumi. Mokslininkai Carranza, Kilmann ir Vendemia (2005) atliko tyrimą, kuris parodė, jog suaugusių moterų ir vyrų negatyvus tos pačios lyties tėvų įvertinimas statistiškai reikšmingai siejasi su stipriau išreikštu baimingu prieraišumo stiliumi. Moterys, kurios įvertino savo motinas ir tėvus kaip pasižymėjusius neigiamomis tėvystės charakteristikomis, pvz.: nebuvimas šalia ar laikymasis atstumo, buvo labiau linkusios pasižymėti neramaus prieraišumo ir atmetimo prieraišumo stiliais (Kilmann, Carranza & Vendemia, 2006).

Žinant, jog pirmasis ryšys su globėjais daro įtaką mūsų tolimesniam gyvenimui ne tik santykių perspektyvoje, bet ir elgesio ir emocijų sunkumams atsirasti. Atlikta mokslinių tyrimų, kurie rodo sąsajas tarp prieraišumo stilių ir psichopatologijos. Statistiškai reikšmingas ryšys rastas tarp prieraišumo stilių ir psichozės (Dozier, Stovall & Albus, 1999). Atmetimo prieraišumo stilius siejasi su šizofrenijos tipo diagnozėmis (Dozier & Lee, 1995). Taip pat rastos sąsajos tarp nerimo prieraišumo dimensijos ir teigiamais psichoziniais reiškiniais bei sąsajos tarp prieraišumo vengimo dimensijos ir socialinės anhedonijos (Berry, Wearden, Barrowclough & Liveridge, 2006). Teigiama, jog saugaus prieraišumo stilius siejosi su mažesniais auklėjimo sunkumais ir mažesne psichiatrine simptomatika (Crispi, Schiaffino & Berman, 1997). Tyrinėjant jau suaugusių vaikų prieraišumo stilius, aptikta, jog dar būnant vaikais, susiformuojant prieraišumo stiliui, kuris neišvengiamai turi didelės įtakos tolimesnei gyvenimo gerovei.

Apibendrinant pastebime, kad prieraišumo stiliui suiformuoti didelę įtaką turi įvairūs tėvų – vaikų sąveikos veiksniai: saugumo jausmo užtikrinimas, poreikių patenkinimas, emocinė šiluma ir kt. Šių veiksnių nepaisymas ir neišpildymas skatina nesaugaus prieraišumo stiliaus susiformavimą, kas nulemia komplikuoatą socialinį ir emocinį individo funkcionavimą ateityje. Todėl sekančiame skyrelyje apžvelgsime elgesio ir emocijų sunkumų bei prieraišumo stiliaus raiškos bendruosius bruožus.

1.3. Elgesio ir emocijų sunkumų bei prieraišumo stiliaus bendrieji bruožai

Vaiko prisirišimas prie jo globėjo yra gyvybiškai svarbus procesas, kuris daro įtaką plačiai pasireiškiančioms socialinio ir emocinio pobūdžio pasekmėms ateityje (Laible, Carlo, Davis & Karahuta, 2016). Mokslininkai teigia, kad saugus prisirišimas skatina informacijos imlumą, gebėjimą daryti įtaką kitiems, tinkamas streso įveikos strategijas ir emocijų reguliavimo įgūdžius, kurie savo

ruožu gerina pažinimo ir mokymosi veiklą (Bergin & Bergin, 2009); Mokslininkai Rubinstein, Tziner ir Bilig, (2012) teigia, jog ankstyvosios prieraišumo patirtys daro įtaką suaugusiųjų funkcionavimui.

Streso metu individai, kurie pasižymi saugaus prieraišumo stiliumi, jaučiasi pasitikintys savimi ir kitais (Mikulincer & Shaver, 2005), kadangi individai geba įveikti įvairaus tipo stresorius, kurie būtų interpretuoti kaip grėsmės išpėjimas nesaugaus prieraišumo stiliaus individams (West & Sheldon-Keller, 1994). Atliktas tyrimas (Irons, Gilbert, Baldwin, Baccus & Palmer, 2006) parodė, jog individai, pasižymintys saugaus prieraišumo stiliumi ir prisimenantys savo tėvus kaip emociškai šiltus ir rūpestingus, jautėsi ramūs stresinėse situacijose. Nustatyta, kad nesaugaus prieraišumo stilius yra susiję su nerimo simptomais (Warren, Huston, Egeland, & Sroufe, (1997), depresija (Muris, Meesters, Van Melick, & Zwambag, 2001), žema savigarba (Salzman, 1996), socialiniu pasitraukimu (Rubin et al., 2004) bei elgesio ir emocijų sunkumais paauglystėje. Buist, Dekovic, Meeus & Van Aken (2004) atliko longitudinalinį tyrimą, kuris atskleidė, jog paaugliai, kurie pasižymi saugiu prisirišimo stiliumi lyginant su kitais bendraamžiais, mažiau pasižymėjo elgesio ir emocijų sunkumais. Be to, paaugliai, kurie santykius su tėvais įvardino kaip šiltus, kupinus meilės ir artimus, pasižymėjo silpnesniais depresijos ir nerimo simptomų bei linkę rečiau nusižengti taisyklėms (Pace, & Zappulla, 2010). ir priešingai, paaugliai, kurie santykius su tėvais įvardino kaip negatyvius, atitolusius, pasižymintys bendravimo ir pasitikėjimo stoka, buvo labiau linkę savo nepasitenkinimą reikšti nusikalstamu ir agresyviu elgesiu (Buist et al., 2004). Collins ir Steinberg (2006) atliktas tyrimas parodė, kad paauglės ir jaunos suaugusiosios moterys, kurioms diagnozuoti valgymo sutrikimai, įvardino, jog žymiai mažiau pasitiki savo motinomis ir mažiau bendrauja su bendraamžiais nei moterys, kurios nepasižymi valgymo sutrikimais. Tyrimai, kurie atlikti nuo 2000 m. patvirtino koreliaciją tarp nesaugaus prisirišimo ir valgymo sutrikimų (Tereno, Soares, Martins, Celani, & Sampaio, 2008). Nustatyta, jog suaugusieji ir jų tėvai - ypač motinos ir dukros, daro įtaką viena kitos elgesiui viso gyvenimo eigoje (Fingerman, Chen, Hay, Cichy & Lefkowitz, 2006).

Kita vertus, nesaugaus prieraišumo stiliumi pasižymintiems individams kyla didesnė grėsmė kontroliuojant savo impulsus, agresiją ir priklausomybę (Simons, Paternite, & Shore, 2001). Asmuo gali jausti bejėgiškumą ir kompetencijos trūkumą dėl negebėjimo užmegzti prieraišius tarpasmeninius santykius (Martin, Snow & Sullivan, 2008). Perdėm rūpestingi ir kontroliuojantys tėvai gali įtikinti savo vaiką, jog jis neturi gebėjimų pasirūpinti pats savimi, ko pasėkoje vaikas gali save įvertinti kaip neadekvatų (Irons et al., 2006). Literatūroje aptinkama stipri koreliacija tarp siekio būti priklausomu tarpasmeniniuose santykiuose ir depresijos simptomų (Dunkley, Blankstein, Zuroff, Lecce & Hui, 2006). Bornstein ir Cecero (2000) teigė, jog stipriai išreikštas noras būti priklausomu gali pasireikšti keturiose sferose: motyvacinėje, kognityvinėje, emocinėje ir elgesio srityse. Pritarimo ar paramos poreikis iš kitų suteikia motyvacijos. Kognityvine prasme, stipriai siekiantis priklausyti asmuo gali

vertinti save kaip bejėgį, kas sukelia nerimastingumą dėl negebėjimo veikti savarankiškai. Paklusnus elgesys gali būti pasirenkamas, siekiant sumažinti neigiamas vidines savybes (Bornstein & Cecero, 2000). Pace ir Zappulla (2011) atliko tyrimą, kuriame nagrinėjo sąsajas tarp nesaugaus prieraišumo stiliaus, įsipareigojimų ir elgesio ir emocijų sunkumų, sutelkiant dėmesį į tai, kad vengiančio stiliaus prieraišumas ir neramaus stiliaus prieraišumas kelia ir internalius, ir eksternalius sunkumus paauglystėje. Duomenys parodė, jog abi rūšys sunkumų yra teigiamai susiję su nesaugaus prieraišumo stiliais, o įsipareigojimo lygis neigiamai prognozavo internalius (vidinius) paauglių sunkumus. Rezultatai parodė, jog egzistuoja ryšys tarp vengiančio prieraišumo stiliaus ir įsipareigojimų lygio, anot rezultatų, pastarasis prisideda prie to, kad vengimas padeda paaugliams sumažinti internalius ir eksternalius sunkumus.

Wallace ir May (2005) tvirtina, jog tėvai sąmoningai ar nesąmoningai moko savo atžalas bijoti. Baimė yra svarbus prieraišumo sistemos komponentas, kurio tikslas yra padėti išgyventi ir apsiginti. Vaikui augant, nekomplikuotas priėjimas gauti emocinę tėvų paramą yra svarbus veiksnys, mokantis adekvačiai reguliuoti baimės jausmą (Cassidy, 1999). Byng-Hall (2002) teigia, jog paaugliai, kurie pasižymi nerimastingumu, dažniausiai patyrė vengiančio tipo santykius su tėvais. Paaugliai dažnai jaučiasi pasimetę, kadangi tėvai tampa ne tik saugumo, bet ir baimės šaltiniu (Byng-Hall, 2002). Kai paaugliai tampa suaugusiais, taip susiformavęs požiūris į prisirišimą ir tarpasmeninius santykius daro įtaką, priverčiant individus išgyventi nerimo ir pykčio jausmus tolimesniuose santykiuose (Bowlby, 1988). Tėvų emocinis šaltumas ir atsako nebuvimas į vaiko poreikius skatina formuotis norą vengti tarpasmeninių santykių, ko pasekoje asmenys jaučiasi vieniši ir nesuprasti aplinkinių (West & Sheldon-Keller, 1994). Asmuo, kuris vaikystėje patyrė atstumiančius santykius su tėvais, pasižymi negatyviu požiūriu į kitus, todėl nepasitiki kitais (Matsuoka et al., 2006).

Randall (2001) teigia, jog tėvai, kurie yra emociškai vengiantys, nedrausminantys ar apleidę savo vaikus, skatina vaikų rizikingą elgesį ateityje (pvz., pravaikštos, paauglių alkoholio vartojimas, ankstyvas lytinis gyvenimas, nusikalstamumas). Mokslininkai pabrėžia, kad vaikai, kurie patyrė smurtą ar buvo apleisti savo tėvų, ateityje taip pat naudoja šiuos elgesio modelius (Shields & Cicchetti, 2001).

Apibendinant galime teigti, jog prieraišumo stilius, susiformavęs sąveikaujant su pirminiais globėjais vaikystėje, glaudžiai siejasi su įvairiais elgesio ir emocijų sunkumais individo ateityje. Todėl sekančiame skyrelyje apžvelgsime tėvų taikomus auklėjimo stilius ir jų vaidmens svarbą vaikų gyvenime.

1.4. Tėvų taikomas auklėjimo stilius ir jo vaidmuo vaikų gyvenime

Augant vaikui formuojasi jo vertybių sistema, kuriai daro įtaką nuo pat ankstyvo amžiaus susilaukiami tėvų vertinimai. Vaiko dvasinei ir psichologinei gerovei labai svarbu, ar jis šeimoje yra mylimas, reikšmingas ar ne, bei kokius jausmus jaučia tėvų atžvilgiu. Tai nulemia vaiko reakciją į aplinkos įvykius, ko pasėkoje susiformuoja pagrindas dabartiniams ir ateities santykiams su žmonėmis, nors iš pažiūros, šis įsisąmoninimas nėra labai tikslus (Malinauskienė ir Žukauskienė, 2004).

Auklėjimo stilius – tai tėvų nuostatų ir elgesio visuma, kuri formuoja emocinį vaikų – tėvų sąveikos klimatą (Steinberg, Elemen & Mounts, 1989), remiantis plačiai žinomu bei naudojamu tėvų auklėjimo stilių suskirstymu, kuriame šie stiliai yra apibrėžiami dviem vaikų – tėvų santykių dimensijomis - tėvų reagavimu į vaikų poreikius, bei kita – tėvų reikalavimais arba kontrole (Baumrind, 1971). Reikalavimų dimensija rodo, kaip stipriai tėvai yra linkę kontroliuoti savo vaikus. Šis kontoliavimas apima ir brandos iš vaiko reikalavimą, priežiūrą ir bausmes. Reagavimo dimensija leidžia įvertinti, kiek tėvai yra linkę rodyti emocinę šilumą, yra priimantys ir įsitraukę į santykius, kiek yra jautrūs savo vaikams bei palaikantys, skatinantys jų autonomiškumą ir savireguliaciją (Baumrind, 1971). Baumrind pagal šias dvi dimensijas išskyrė tris tėvų auklėjimo stilius: autoritarinis, autoritetingas, nekontroliuojantis:

1. Autoritarinis stilius. Autoritariniai tėvai nuolatos kontroliuoja savo vaikų elgesį, yra valdingi ir reiklūs savo vaikams. Šie tėvai siekia iš vaikų nuolankumo ir besąlyginio paklusnumo, o nevykdant tėvų įsakymų ir ar bandant jiems pasipriešinti, drausminimui naudojamos bausmės. Tokiose šeimose vaikai privalo atitikti tėvų nustatytiems standartams ir paklusti jų reikalavimams, ko pasėkoje apribojamas vaiko savarankiškumas. Tokie tėvai atrodo nutolę nuo savo vaikų, nes vaikams nėra linkę suteikti daug emocinės šilumos (Baumrind, 1971). Taip pat tokie tėvai save laiko nenuginčijama šeimos valdžia ir yra dažnai linkę naudoti fizines bausmes. Šie tėvai kelia didelius lūkesčius tiek namų viduje, tiek už jų ribų, pvz., elgesio manieras, akademinis pažangumas, draugų pasirinkimas bei užsiėmimai (Pilarinos & Solomon, 2017).

2. Autoritetingas stilius. Šie tėvai panašūs į autoritarinius tėvus, nes jie taip pat nustato taisykles ir ribas, siekia jų laikymosi, tačiau skiriasi tuo, jog šie tėvai siekia, kad jų vaikai taptų savarankiški, stengiasi nukreipti teisinga linkme, atsižvelgdami į vaikų poreikius ir nuomonę. Tokie tėvai nuolatos vadovaujasi bendradarbiavimo principu, o netinkamą elgesį drausmina, tačiau nebaudžiant, o siekiant, kad netinkamas elgesys keistųsi pačio vaiko naudai (Baumrind, 1971). Tokio auklėjimo stiliaus tėvai labiau demokratiški, nei diktatoriški. Kontrolė naudojama pasitelkiant diskusijas su vaiku, privilegijų atėmimą, išklaudydami vaiką ir atsižvelgdami į jų poreikius yra

lankstūs keisti taisykles. Tuo pačiu tokie tėvai išlieka emociškai šilti ir emociškai pasiekiami (Pilarinos & Solomon, 2017).

3. Liberalus stilius. Šio auklėjimo stiliaus tėvai yra jautrūs vaikų norams, veiksmams ir impulsams, tačiau nereiklūs. Tėvai priima jų vaikų elgesį, net tuo atveju, jei jis netinkamas ir labai nedaug paveikia vaiko sprendimus, ko pasekoje dėl kontrolės stokos, ilginiui nekontroliuojamas vaikų elgesys gali tapti nenaudingu patiems vaikams. Tokia šeima yra nedisciplinuota ir joje dažnai vyrauja anarchija (Baumrind, 1971).

Psichologinė kontrolė remiasi tokių tėvų auklėjimo stiliumi, kurie teikia pirmenybę savo psichologiniams poreikiams patenkinti ir emociniams sunkumams sumažinti bei išreikšti savo valdžios poziciją santykiuose su vaikais (Barber, 1996). Tėvai, kurie naudoja psichologinį spaudimą, siekdami, kad vaikai atitiktų jų pageidaujamus standartus, perdėtai pasitelkia tokias technikas kaip kaltės sukėlimas (kuomet vaikas priverčiamas jaustis kaltu, siekiant manipuliuoti tolimesnį elgesį) ir meilės rodymo nutraukimas (Barber, 1996). Kadangi naudodami psichologinę kontrolę tėvai slopina vaikų autonomiškumą, natūralu, jog tuo metu, kai vaikai turės tapti vis savarankiškesniais, išskils sunkumų (Soenens & Elliot, 2005). Nors daugelis tyrinėtojų sutinka su teiginiu, jog tam tikras kontrolės ir reiklumo lygis yra būtinas išugdyti tinkamą ir socialiai priimtina vaikų elgesį, empiriniai tyrimai parodė, kad ryšiai tarp tėvų kontrolės ir vaikų elgesio nebūtinai gali būti tiesioginiai. Buvo atrasta, jog nors tėvų kontrolė ir stebėjimas gali būti naudingai nukreipti ir išlaikyti tinkamą vaikų elgesį (Maccoby & Martin, 1983), tačiau tėvų reiklumas ir stipri kontrolė taip pat siejasi su nepaklusniu ir nebrandžiu elgesiu (Baumrind, 1971). Hibbard ir Walton (2014) atliko tyrimą, kurio rezultatai parodė, jog autoritarinis tėvų auklėjimo stilius ir vaikų abejonės savimi bei savo sugebėjimais, taip pat dideliu susirūpinimu dėl galimų klaidų yra tarpusavyje susiję. Moterys, kurių motinos pasižymėjo autoritariniu auklėjimo stiliumi, taip pat gali pasižymėti silpnu pasitikėjimu savimi, pasižymėti netinkamu reagavimu į nesėkmes, daugiau patirti nusivylimų, menkos motyvacijos ir todėl dažniau pasiduoti sunkumams, kadangi motinos neskatina dukrų autonomiškumo ir varžo jų pasitikėjimą savimi (Grobman, 2006). Nustatyta, jog šis auklėjimo stilius yra susijęs su aukštesne rizika patirti psichologinius sunkumus paauglystėje (Dwairy, 2004), didina perfekcionizmo lygį (Miller, Lambert & Neumeister, 2012) ir siejasi su nesaugiu prieraišumu saugystėje (Speirs Neumeister & Finch, 2006).

Sprendžiant pagal įvairių mokslinių tyrimų rezultatus, galime manyti, jog autoritarinis auklėjimo stilius siejasi su neigiamais padariniais: žema saviverte bei pasitikėjimu savimi ir žema motyvacija siekiant aukštesnių pasiekimų (Hess & Mcdevitt, 1984), taip pat tokie vaikai yra labiau socialiai atstumti, nelaimingesni ir nerimastingesni (Baumrind, 1991). Autoritetingas auklėjimo stilius yra laikomas labiausiai priimtinu stiliumi vaikų vystymuisi, kurio dėka, vaikai išsiugdo pozityvią savivertę, aukštą pasiekimų motyvaciją, savarankiškumą, atkaklumą ir autonomiją bei kitas

teigiamas savybes (Kawabata, Alink, Tseng, VanIlzendoorn & Crick, 2011). Taip pat nustatyta, jog autoritetingas auklėjimo stilius yra susijęs su aukštesniu paauglių kognityviniu funkcionavimu (Rudasill, Adelson, Callahan, Houlihan, & Keizer, 2013) ir suaugusiųjų saugiu prieraišumu (Speirs Neumeister & Finch, 2006). Tuo tarpu liberalus auklėjimo stilius skatina vaikų menką savikontrolę, mažą pasitikėjimą savimi bei atsakomybės vengimą (Kawabata et al., 2011). Nors esama tokių tyrimų, kurie atskleidė, jog liberalus auklėjimo stilius yra susijęs ir su aukštu vaikų kūrybiškumu, kuris yra naudingas sprendžiant gyvenimo iššūkius (Miller, Lambert & Speirs Neumeister, 2012) bei saugiu prieraišumo stiliumi (Speirs Neumeister & Finch, 2006).

Apibendrinant galime teigti, jog kiekvienas tėvų pasirinktas auklėjimo stilius sukelia tam tikrus psichologinius bei socialinius padarinius vaikų gyvenime. Todėl sekančiame skyrelyje apžvelgsime kaip kiekvienas auklėjimo stilius siejasi su elgesio ir emocijų sunkumais.

1.5. Elgesio ir emocijų sunkumų bei auklėjimo stiliaus bendrieji bruožai

Tėvų reiškiamą emocinę šilumą savo vaikams, padeda vaikui ugdyti socialinę kompetenciją, padeda mokytis kontroliuoti savo emocijas, skatina autonomiškumą. Manoma, jog jautrus, šiltas ir vaiko poreikius atliepiantis auklėjimas vaidina reikšmingą vaidmenį vaiko vystymesi. Neigiami tėvų ir vaikų santykiai trukdo vaikui išmokti tinkamai reguliuoti emocijas, palaikyti tinkamus santykius, kas mažina gebėjimą atitikti aplinkos reikalavimus ir lengvai prisitaikyti prie jų (Žukauskienė ir Malinauskienė, 2008).

Vaikai, kurie jaučiasi atstumti šeimoje, arba kurių tėvai yra pernelyg kontroliuojantys, reiklūs ar hiperglobėjiški, pasižymi aukštesniais agresyvumo ir depresijos įverčiais (Buehler & Gerard, 2002). Asmenys, kurie suvokė savo tėvų elgesį kaip stokojantį emocinės šilumos ir atstumiantį, daugiau pasižymėjo emociniais sunkumais ir nusikalstamu elgesiu, nei tie, kurie jautė nuolatinį tėvų palaikymą (Overbeek, Vollebergh, Meeus, Engels & Luijpers, 2001). Thorberg ir kolegos (2011) atliko tyrimą, kurio metu išsiaiškino, jog egzistuoja stiprus neigiamas ryšys tarp motinos auklėjimo stiliaus ir vaikų aleksitimijos. Motinos emocinis šaltumas bei atstūmimas, įskaitant gėdą, kaltės sukėlimą, nuolatinį vaiko kritikavimą yra susijęs su vaikų elgesio problemomis. Tyrimų rezultatai rodo, jog suaugę, kurie negatyviai įvertino savo tėvų auklėjimo stilių vaikystėje, buvo susiję su didesniu neigiamo emocionalumo lygiu, įskaitant pyktį, priešišumą, depresiją ir nerimą (Scanlon & Epkins, 2015). Būtina paminėti, jog tokio pobūdžio vaiko atstūmimas, kai vaikas jaučiasi tiek psichologiškai, tiek fiziškai atstumtas, sukelia trumpalaikes ir neabejotinai ilgalaikes pasekmes. Vaikystėje patirtas atstūmimas siejasi su įvairiais elgesio sunkumais paauglystėje ir net brandžiame asmens amžiuje (Žukauskienė ir Malinauskienė, 2008).

Kalbėdami apie autoritarinį tėvų auklėjimo stilių, kurį naudodami tėvai yra labai reiklūs, kontroliuojantys ir stokojantis emocinės šilumos vaikui, Steinberg ir kolegės (1994) teigia, kad šis auklėjimo stilius skatina vaiko agresyvumą, menką pasitikėjimą savimi, emocinį nejautrumą bei emocinį nestabilumą. Todėl vaikui tampa būdingas socialinis atsitraukimas. Taip pat tokį tėvų auklėjimo stilių jautę vaikai pasižymi žema saviverte, depresine nuotaika, uždarumu, agresyvumu, valdingumu bei reiklumu kitiems (Waldman, Silber, Holmstrom & Karp, 1994). G. Overbeek ir kolegės (2001) nurodo, jog perdėtas tėvų reiklumas, kontrolė ir rūpinimasis siejasi ne tik su elgesio, bet ir su emociniais vaiko sunkumais ir sutrikimais (nusikalstamas ir agresyvus elgesys, depresija, nerimas bei somatiniai nusiskundimai). Mokslininkas Dwairy (2004) atliko tyrimą su talentingais arabų vaikais, kurio dėka buvo nustatyta, kad autoritarinis tėvų auklėjimo stilius siejasi su žema savigarba, depresija, nerimo bei elgesio sutrikimais ir tapatumo sutrikimu. Tėvų nuolaidžiavimas kartu su netinkamai žemu reiklumo lygiu auklėjant vaikus, prognozuoja, kad jauni suaugusieji gali turėti didelį polinkį į narcizizmą (Cramer, 2011). Wolfradt, Hempel ir Miles (2003) nustatė, jog studentai, kurie įvertino jų tėvų auklėjimo stilių kaip autoritarinį, pasižymėjo aukštu depersonalizacijos ir nerimo lygiu.

Melendez ir Melendez (2010), atlikus tyrimą su kolegijos studentais, išsiaiškino, jog autoritetingas auklėjimo stilius buvo teigiamai susijęs su sėkmingu studentų akademinio pažangumu, kurį skatino mažesnis nerimas ir aukštesnis saviveiksmingumas. Taip pat yra teigiama, jog vaikai, kuriuos auklėjant buvo naudojamas autoritetingas auklėjimo stilius, buvo psichologiškai atsparesni, nei kitų auklėjimo stilių vaikai (Kritzas & Grobler, 2005). Wolfradt ir kolegės (2003) nustatė, kad paaugliai, kuriuos auklėjo vadovaujantis autoritetingu auklėjimo stiliumi, pasižymėjo aukščiausiais įvėrciais aktyvaus problemų sprendime. Steinberg, Blatt-Eisengard ir Cauffman (2006) teigia, jog autoritetingą auklėjimo stilių pasirinkę tėvai užtikrina žemesnį galimą vaikų elgesio sunkumų lygį. Taip pat esama tyrimų, kuriuos atlikus, nebuvo rastas ryšys tarp autoritetingo auklėjimo stiliaus bei elgesio ir emocijų sunkumų (Akhter, Hanif, Tariq & Atta, 2011).

Tur-Porcar, Mestre, Samper, ir Malonda (2012) teigia, jog liberalus auklėjimo stilius yra teigiamai susijęs su elgesio ir emocijų sunkumais, pasireiškiančiais vaikystėje ir paauglystėje. Yra teigiama, jog motinų, kurios naudojo liberalų auklėjimo stilių, vaikai dažniau pasižymėjo antisocialiu elgesiu bei liberalus auklėjimo stilius teigiamai koreliuoja su vaikų patiriamais eksternaliais elgesio sunkumais (Shahla, Mansor, Rohani & Mariani, 2011).

Motinos perdėm kontroliuojantis ir reiklus auklėjimo stilius turi daugiau įtakos vaiko nerimui, nei tėvo globa. Didesni paauglių depresijos simptomai pastebimi, kai tėvai yra pasirinkę auklėjimo stilių, kuomet vaikas jaučiasi atstumtas ir perdėm globojamas, o paauglių mažesni depresijos simptomai pasireškia, kai vaikas patiria emocinę šilumą iš tėvų (Malinauskienė ir Žukauskienė, 2004).

Apibendrinant mokslininkų atliktų tyrimų rezultatus, pastebime, jog vaikų elgesio ir emocijų sunkumai glaudžiai siejasi su tėvų auklėjimo stiliais. Todėl sekančiame skyrelyje apžvelgsime kaip tėvų auklėjimo stilius siejasi su prieraišumo stiliumi.

1.6. Tėvų auklėjimo stiliaus bei prieraišumo stiliaus bendrieji bruožai

Jaunų suaugusiųjų amžiaus tarpsnio laikotarpyje asmenys vis labiau integruojasi į socialinį pasaulį, pasinaudodami jau susiformavusiais prieraišumo stiliais, sąveikaujant su bendraamžiais, vis mažiau besiremiant savo pirminiais globėjais (Markiewicz, Doyle & Brendgen, 2001), nors tėvų auklėjimo stilius ir prieraišumo stilius išlieka tarpusavyje susiję (Nosko, Tieu, Lawford, & Pratt, 2011).

Umamura, Lacinova, & Macek (2015) teigia, kad prieraišumas prie savo tėvų ankstyvajame asmens gyvenimo tarpsnyje yra labai svarbus ir daro įtaką suaugusiųjų gyvenimui. Ši išvada patvirtina idėją, jog tėvų sukurtas saugus, stabilus ir nuolatos puoselėjamas ryšys galėtų būti strategija užkirsti kelią netinkamam vaikų elgesio pasireiškimui ateityje. Atlikti tyrimai atskleidė, jog vaikas, kuris pasižymi saugaus prieraišumo ryšiu su globėjais, jaučiasi vertinamas ir suprastas, skatina labiau tolygų psichologinį emocinį vystymąsi. Kita vertus, vaikas, kuris patiria ryšį, pasižymintį atsiskyrimo nerimu ir slopinimu, yra linkęs vertinti pasaulį kaip pavojingą vietą dėl to, kad nuolatos patiria saugumo, komforto ir emocinės paramos trūkumą, tokiu būdu tampa labiau pažeidžiamas (Meier, Carr, Currie, & Neimeyer, 2013). Esama tyrimų, kurių rezultatai parodė, kad emocinių ryšių kokybė ir tėvų auklėjimo stiliai, kuriais buvo remiamasi auklėjant vaikus vaikystėje ir paauglystėje, yra svarbūs apsauginiai veiksniai vaikų vystymuisi ir psichoemociniam prisitaikymui (Bosmans, Braet, Beyers, Van Leeuwen & Van Vlierberghe, 2011).

Tėvų auklėjimo stiliai numato vaikų polinkį į socialiai kompetentingą elgesį. Vaikai, kuriuos auklėjo remiantis autoritetingu auklėjimo stiliumi, pasižymėjo aukštesniu socialinės kompetencijos lygiu (Baumrind, 1991). Saugus prieraišumo stilius leidžia jaustis patogiai intymioje aplinkoje, priklausyti ir visapusiškai dalyvauti santykiuose bei nejausti nerimo dėl praradimo. Kai šio prieraišumo stiliaus vystymosi procesai yra sutrikdomi pirmaisiais 3-5 gyvenimo metais, gali būti paskatintas įvairių tipų nesaugaus prieraišumo stilių susiformavimas, o tai gali turėti ilgalaikių pasekmių ateityje (Umamura, Lacinova, & Macek 2015). Nors dauguma tyrimų, nagrinėjančių tėvų auklėjimo stilius ir socialinės kompetencijos sąsajas, daug dėmesio skyrė tyrinėjimams vaikų amžiaus grupėje, Jackson (2007) nustatė, kad perdėta tėvų globa buvo neigiamai susijusi su socialine kompetencija suaugusiųjų asmenų amžiuje. Nosko, Tieu, Lawford & Pratt (2011) atliko tyrimą ir nustatė, kad teigiami tėvų auklėjimo stiliai, kuriais buvo remiamasi auklėjant 17 metų amžiaus vaikus, prognozavo jų saugaus prieraišumo stilių būnant 26 metų amžiaus, o neigiami tėvų

auklėjimo stiliai, auklėjant 17 metų amžiaus vaikus, prognozavo nesaugaus prierašumo stilius jau suaugusiems vaikams. Asmenys, pasižymintys didesniu prierašumo nerimu, įvardino patyrę mažiau tėvų globos, tačiau daugiau griežtos kontrolės (Berry, Wearden, Barrowclough & Liversidge, 2006). Jauni suaugusieji, pasižymintys nesaugaus prierašumo stiliumi, turi daugiau neracionalių įsitikinimų apie savo romantinius partnerius (Stackert & Bursik, 2003) taip pat pasižymi mažesniu pasitenkinimu savo partneriais (McCarthy & Maughan, 2010) bei mažesniu kasdienių santykių pasitenkinimu (Ruppel & Curran, 2012) nei asmenys, pasižymintys saugaus prierašumo stiliumi. Carranza, Kilmann & Vendemia (2009) atliktas tyrimas parodė, kad tyrimo dalyviai, kurie įvardino tos pačios lyties tėvų auklėjimo stilių negatyviai, pasižymėjo labiau išreikštu nesaugaus prierašumo stiliumi. Mokslininkai Jones, Brett, Ehrlich, Lejuez ir Cassidy, (2014) nustatė, kad egzistuoja ryšys tarp suaugusiųjų nesaugaus prierašumo stiliaus ir disfunkcinio auklėjimo stiliaus, įskaitant mažiau jautrią ir mažiau reaguojančią globą. Muris, Meesters, Merckelbach & Hulsenbeck (2000) teigia, jog atmetimo prierašumo stilius siejasi su subjektyviai suvoktu tėvų atstūmimu vaikystėje. Taip pat Erozkhan (2009) atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad studentės, kurios pasižymėjo baimingo prierašumo stiliumi ir buvo auklėjamos autoritariniu auklėjimo stiliumi statistiškai reikšmingai pasižymėjo jautrumu kitų atstūmimui, lyginant su kitų auklėjimo stilių ir prierašumo stiliumi pasižyminčiomis studentėmis. O liberalus auklėjimo stilius statistiškai reikšmingai prognozuoja atmetimo prierašumo stilių (Karavasilis, Doyle & Markiewicz (2003).

Bifulco et al. (2004) teigia, kad nesaugaus prierašumo stiliaus pasikeitimai suaugusiojo asmens amžiuje dažniausiai būna teigiami. Waters, Weinfield ir Hamilton (2000) atliko tyrimą, kuriame analizavo prierašumo išreikštumą nuo kūdikystės iki jauno suaugusiojo amžiaus. Tyrimo autoriai nustatė, jog prierašumo stilius yra stabilus, tačiau gali pasikeisti dėl reikšmingų gyvenimo įvykių. Tai patvirtino Hamilton (2000) atliktas longitudinalinis tyrimas, kuriuo nustatyta, kad įprastomis aplinkybėmis maždaug 35 proc. tyrimo dalyvių prierašumo stilius pasikeitė nuo vaikystės iki jauno suaugusiojo amžiaus tarpsnio. Be to, Waters, Merrick, Treboux, Crowell & Albersheim (2000) atlikto tyrimo rezultatai parodė, jog asmenys, kurie patyrė vieną ar daugiau neigiamų gyvenimo įvykių, tikėtina, jog jų prierašumo stilius pasikeis ateityje, nei tiek tyrimo dalyviai, kurie tokių įvykių nepatyrė.

Taigi apibendrinant galime teigti, jog tėvų naudojamas auklėjimo stilius siejasi su vaikų prierašumo stiliaus formavimusi, nuo kurio priklauso vaiko įsiliejimas į socialinę aplinką. Sekančiame skyrelyje apžvelgsime motinos vaidmens svarbą dukros raidai.

1.7. Motinos vaidmuo dukros raidai

Ne paslaptis, jog tėvai yra pirmieji vaiko autoritetai, suvokiami kaip viršesni, įtakingesni, kur kas daugiau išmanantys ir, be abejonės, tai yra galingos figūros vaiko gyvenime, kurios formuoja vaiko suvokimą apie jį supantį pasaulį (Dieckmann, 1977).

Yra manoma, jog pirmosios asmens schemas yra apibendrinamos ir vėliau pritaikomos kitiems gyvenime sutiktiems žmonėms (Piaget, 1951). Ypač daug dėmesio skiriama dukrų – motinų santykiams, nes motinos išlieka pagrindiniais globėjais šeimose, kuriose yra abu tėvai (Craig & Mullan, 2011). Pirmasis vaiko tarpasmeninis ryšys yra patiriamas bendraujant su tėvais, kurie gali spinduliuoti supratingumu ir meile arba dominuoti ir būti negailestingi, ko pasekoje vaikas yra linkęs visus ateities santykius sulyginti su patirta tėvų santykių schema. Burwen ir ir Campbell (1957) tyrinėjo kiek santykiai su tėvais darė įtaką santykiams su kitais gyvenime sutiktais autoritetais, deja statistiškai reikšmingo ryšio aptikta nebuvo. Rigby ir Rump (1981) atliko tyrimą, kuriame buvo analizuojamas paauglių požiūris į savo tėvus ir institucijose sutinkamus autoritetus, rezultatai parodė, jog toks ryšys egzistuoja ir yra teigiamas. Taigi matome, jog tėvai neišvengiamai formuoja mūsų požiūrį į pasaulį, santykių užmezgimo schemas, bei požiūrį į autoritetus, kurie be abejo, gali daryti įtaką ir suaugusio vaiko, šiuo atveju ir dukros psichologinei, socialinei gyvenimo kokybei.

Tėvo ir motinos dalys auklėjime šeimoje esančiam vaikui nėra lygios. Akivaizdu, jog mama atneša savitą indelį į vaiko gyvenimą, o ypač dukters. Motinos ir dukros santykiai laikomi svarbiais dėl keletos priežasčių. Pirmiausia, motinos yra pagrindinės vaiko globėjos ir aprūpintojos. Antra, motinos dažnai yra tie asmenys, kurie perduoda savo dukroms vertybes ir nuostatas jų vertybių sistemai (Shannon & Shaw, 2008). Levin ir Currie (2010) teigė, kad ypač dukroms, bendravimas kūdikystėje su motina stipriau koreliuoja su dukrų gyvenimo pasitenkinimu suaugus, nei bendravimas su tėvu. Motinystės vaidmuo ir ugdytas reikalauja iš motinų išpildyti vieną iš svarbiausių užduočių – perteikti moteriškumo palikimą savo dukrai, t. y. mokyti, plėtoti ir ugdyti jį, o svarbiausia dalintis moteriškumu ir būti jo pavyzdžiu. Tai svarbi „žinutė“ apie tai, ką reiškia būti moterimi, kurią motina perduoda savo augančiai dukrai. Būtina paminėti, jog motina yra svarbiausia moteris, kurią dukra pažins per savo gyvenimą, nepaisant teigiamos ar neigiamos šio santykio patirties (Friedman, 2015). Moters sugebėjimas būti gera motina jai formuojasi bendraujant su savo motina pačiai nešiojant įsčiose kūdikį ir tampant motina (Winnicott, 2000).

Ne tik emociškai šalti ir atšiaurūs santykiai su motina kelia dukros galimus sunkumus ateityje, bet ir perdėtai glaudūs motinos ir dukters ryšiai gali tapti priežastimi ne tik painių santykių, bet ir problemiško atsiskyrimo (Ogden, 2002). Tokios dukros užauga ir po to kyla emocijų, psichologinių bei socialinių sunkumų. Dukros, jautusios nesaugiai su savo motinomis kūdikystės laikotarpiu yra

labiau linkusios turėti psichologinių, asmenybės ir tarpasmeninių sunkumų ypač vėlesnėje suaugystėje (Klockars & Sirola, 2001). Taigi per silpnas ryšys su motina ir perdėtai stiprus ryšys su motina, nerandant „aukso viduriuko“ daro ne pačią geriausią įtaką suaugusių dukrų tolimesniam gyvenimui.

Į motinos ir dukros santykį galima pažvelgti kaip į gyvenimo ciklą, kuriame yra keletas perėjimo periodų, įtraukiant ir dukros suaugystės metus, dukros perėjimą prie santuokos ir motinystės bei motinos senyvo amžiaus ir silpnumo. Visi šie perėjimo periodai daro įtaką ne tik dukros santykiams su mama, bet ir dukros tolimesniam gyvenimui. Santykiai tarp mamos ir suaugusios dukros tiesiogiai siejasi akivaizdžiu biologiniu ir socialiniu perėjimu dukrai augant (Fischer, 1981).

Taigi neišvengiamai turime pripažinti, jog motinos vaidmuo turi įtakos tos pačios lyties vaiko – dukros tolimesniam gyvenimui. Dauguma tyrimų atlikta tyrinėjant motinų įtaką vaikų ir paauglių gyvenimo gerovei, o suaugusių dukrų – vos keletas tyrimų. Todėl šiuo tyrimu bandysime išsiaiškinti suaugusių moterų elgesio ir emocijų sunkumus bei jų sąsajas su prieraišumo stiliumi ir suvoktu jų motinų auklėjimo stiliumi.

Tyrimo hipotezės:

Steinberg, Lamborn, Darling, Mounts ir Dornbusch (1994) atliktas tyrimas parodo, kad autoritarinis auklėjimo stilius skatina vaiko agresyvumą, menką pasitikėjimą savimi, emocinį nejautrumą bei emocinį nestabilumą, kas skatina socialinį atsitraukimą. Suaugę, kurie negatyviai įvertino savo tėvų auklėjimo stilių - autoritariniu auklėjimo stiliumi, buvo susiję su didesniu neigiamo emocionalumo lygiu, įskaitant pyktį, priešišumą, depresiją ir nerimą (Scanlon & Epkins, 2015). Taip pat šis auklėjimo stilius, anot Speirs Neumeister ir Finch (2006), siejasi su nesaugiu prieraišumu saugystėje. Todėl šiame darbe keliamos 2 hipotezės:

- Moterų suvoktas motinų autoritarinis auklėjimo stilius teigiamai siejasi su moterų labiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu bei agresyviu elgesiu.
- Moterų suvoktas motinų autoritarinis auklėjimo stilius teigiamai siejasi su labiau išreikštais moterų baimingu ir neramiu prieraišumo stiliumi.

2. TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo dalyviai

Tyrimui pasirinkta patogioji imtis, apklausta 232 moterys, kurių amžius svyruoja nuo 25 iki 59 (vidurkis – 37 metų). Pasirinktas šis amžiaus tarpsnis, kadangi dažniausiai moterys nuo 25 metų amžiaus būna atsiskyrusios nuo savo pirminės šeimos ir motinos bei turinčios didesnę patirtį įvertindamos ir įvardindamos savo elgesio ir emocijų sunkumus. Tyrimas buvo atliekamas Klaipėdoje, Kaune, Vilniuje bei šių miestų rajonuose.

2.2. Įvertinimo būdai

Tyrimui atlikti naudojamos trys metodikos. Moterų elgesio ir emocijų sunkumams tirti naudojamas **18 – 59 metų amžiaus paties suaugusiojo pildomas klausimynas** (Adult Self Report for Age 18 – 59 (ASR), T. M. Achenbach ir kolegos, 1999).

Šis klausimynas buvo išverstas į lietuvių kalbą bei adaptuotas Lietuvoje Klaipėdos universiteto psichologijos katedros mokslininkų R. Šimulionienės, R. Gedutienės, M. Rugevičiaus, A. Žakaitienės ir L. Brazdeikienės (2007). Leidimas naudoti šią metodiką šiame darbe gautas iš Klaipėdos universiteto psichologijos katedros. Klausimyną sudaro dvi dalys.

Pirma dalis skirta adaptyviam elgesiui įvertinti, antra – įvertinti elgesio ir emocijų sunkumus. Adaptyvaus elgesio įvertinimo dalį sudaro šios 5 poskalės: draugų (4 teiginiai), sutuoktinio (-ės) / partnerio (-ės) (10 teiginių), šeimos (6 teiginiai), darbo (10 teiginių), išsilavinimo (6 teiginiai).

Antrąją klausimyno dalį sudaro 2 skalės su poskalėmis, iš viso 99 teiginiai, skirti elgesio ir emocijų sunkumams įvertinti. Kiekvienas teiginys, kuriuo asmuo apibūdinamas šiuo metu arba per pastaruosius šešis mėnesius, vertinamas 3 balų sistema: 0 – „jei teiginys visiškai neteisingas“; 1 – „jei iš dalies arba kartais teisingas“; 2 – „jei visiškai teisingas arba dažniausiai teisingas“. Skalių įverčiai skaičiuojami susumavus poskalę sudarančių teiginių įverčių sumas, o jų aukštesni įverčiai rodo labiau išreikštus sunkumus.

Elgesio (eksternalių) sunkumų skalė, kuri rodo bendrą elgesio sunkumų išreikštumą, suskirstytas į poskales:

Agresyvaus elgesio – ši poskalė matuoja suaugusio asmens agresyvių elgesį, tokį kaip dažną ginčijimąsi, dažną įsivėlimą į muštynes, fizinio smurto naudojimą prieš žmones, dažną kitų kaltinimą, nuolatinį sūkavimą. Šią poskalę sudaro 15 teiginių (pvz., „Keliu grėsmę žmonėms.“).

Taisyklių laužymo – ši poskalė atspindi suaugusio asmens taisykles pažeidžiantį elgesį, tokį kaip narkotinių medžiagų vartojimą, daiktų gadinimą ir laužymą, melavimą ir apgaulinėjimą,

elgimąsi neapgalvotai. Šią poskalę sudaro 14 teiginių (pvz., „ Neatiduodu skolų, nevykdau kitų finansinių įsipareigojimų,“).

Erzinančio elgesio – ši poskalė atspindi suaugusio asmens elgesį, kuris gali sukelti aplinkinių susierzinimą. Toks elgesys kaip dažnas, didelis dėmesio sau reikalavimas, per dažnas šnekėjimas ir kitų erzimas. Šią poskalę sudaro 6 teiginiai (pvz., „ Dažnai giriuosi.“).

Emocinių (internalių) sunkumų skalę sudaro šios poskalės:

Nerimastingumo/ depresiškumo poskalė – ši poskalė atspindi suaugusio asmens nesaugumo jausmą, nerimastingą ir baimingą bei dirglų elgesį įvairiose situacijose, taip pat gali atspindėti emocines būsenas būdingas depresijai. Šią poskalę sudaro 19 teiginių (pvz., „ Jaučiuosi sutrikęs (-usi) arba nesusivokiantis (-i).“).

Užsisklendimo poskalė – ši poskalė atspindi suaugusio asmens išgyvenamus liūdesio, kaltės, vienišumo ir/ar prislėgtumo jausmus. Šią poskalę sudaro 9 teiginiai (pvz., „ Laikausi atokiai nuo kitų.“).

Somatinių skundų poskalė – ši poskalė atspindi suaugusio asmens somatinių simptomų pasireiškimą: galvos svaigimas, dažnai juntamas nuovargis. Taip pat juntamus fizinius negalavimus be jokios aiškios medicininės priežasties: galvos, pilvo skausmai, smarkus širdies plakimas, nutirpimas arba kūno dalių dilgčiojimas, šleikštulys, silpnumas. Šie somatiniai simptomai dažnai gali būti atsiradę dėl tam tikros emocinės būsenos. Poskalę sudaro 13 teiginių (pvz., „ Jaučiuosi pavargęs (-usi) be jokios priežasties.“).

Kitos 18 – 59 metų amžiaus paties suaugusiojo pildomo klausimyno poskalės: mąstymo sunkumų ir dėmesio sunkumų poskalės nėra priskiriamos prie elgesio (eksternalių) ir emocinių (internalių) sunkumų skalių, todėl šiame tyrime jos nebus naudojamos.

1 lentelė. Elgesio ir emocijų sunkumų skalės vidinis suderinamumas

Skalė	Poskalių pavadinimai	Cronbacho alpha
Elgesio sunkumų		0,780
Elgesio sunkumai	Agresyvaus elgesio/depresiškumo	0,701
	Taisyklių laužymo	0,712
	Erzinančio elgesio	0,705
Emocijų sunkumų		0,864
Emocijų sunkumai	Nerimastingumo/ depresiškumo	0,821
	Užsisklendimo	0,759
	Somatinių skundų	0,711

Moterų prierašumo stiliams nustatyti naudojama **Tarpasmeninių santykių skalė** (Relationship Scale Questionnaire, RSQ), kurio autoriai K. Bartholomew ir D.Griffin (1994).

Leidimas naudoti šį klausimyną buvo gautas iš K. Bartholomew, o šį klausimyną į lietuvių kalbą vertė doc. dr. R. Pukinskaitė, kuri taip pat leido klausimyną naudoti šiame darbe.

Šį klausimyną sudaro 30 teiginių (žr. 1 priedą), įeinančių į 4 skales. Tiriamosios turėjo įvertinti teiginius, pagal tai, kiek jie tinka / netinka atspindint santykius su kitais žmonėmis, pasitelkiant Likerto skalę, kur 1 – „Visiškai man netinka“; 2 - „Kartais man tinka“; 3 – „Šiek tiek man tinka“; 4 - „Dažnai man tinka“; 5 – „Labai man tinka“. Klausimynas neleidžia priskirti tam tikro prierašumo stiliaus, o parodo šių stilių raišką. Atskirų skalių įvertiniai skaičiuojami susumavus skalę sudarančių teiginių balus, didžiausia skalės suma rodo labiausiai išreikštą prierašumo stilių. Išskiriamos šių prierašumo stilių skalės:

Saugaus (angl. secure) prierašumo stiliaus skalė, kuri atskleidžia asmens pasitikėjimą savimi santykiuose su kitais žmonėmis bei saugumo jausmą juose. Šią skalę sudaro 5 teiginiai (pvz., „Aš gerai jaučiuosi pasitikėdamas/-a kitais žmonėmis.“).

Baimingo (angl. fearful) prierašumo stiliaus skalė, kuri padeda atskleisti asmens artimų santykių baimę, pasitikėjimo kitais stoką. Skalę sudaro 4 teiginiai (pvz., „Aš jaučiuosi nejaukiai, kai būnu emociškai artimas/-a kitiems.“).

Neramaus (angl. preoccupied) prierašumo stiliaus skalė, kuri atskleidžia asmens praradimo baimę, nuolat nerimaujama dėl savo vertės santykiuose su kitais žmonėmis. Šią skalę sudaro 4 teiginiai (pvz., „Aš nerimauju, kad kiti nevertina manęs tiek, kiek aš vertinu juos.“).

Atmetimo (angl. dismissing) prierašumo stiliaus skalė, kuri atskleidžia asmens norą išlikti nepriklausomu ir savarankišku nuo kitų žmonių bei nepasitikėjimą kitais mezgant artimus emocinius santykius. Šią skalę sudaro 5 teiginiai (pvz., „Aš linkęs/-usi neturėti manimi pasikliaujančių žmonių.“).

2 lentelė. Prierašumo stilių skalės vidinis suderinamumas

Skalės	Poskalių pavadinimai	Cronbacho alpha
Prierašumo stiliai	Saugaus prierašumo stilius	0,679
	Baimingas prierašumo stilius	0,626
	Neramus prierašumo stilius	0,578
	Atmetimo prierašumo stilius	0,643
Klausimyno vidinis suderinamumas		0,713

Moterų suvoktų savo motinų auklėjimo stilių nustatymui naudojamas **Tėvų auklėjimo stilių klausimynas** (Parental Authority Questionnaire, PAQ, 1991), kurį sukūrė John R. Buri pagal

Baumrind (1971) išskiriamus tėvų auklėjimo stilius: autoritarinis, autoritetingas ir nekontroliuojantis. Klausimyną sudaro 30 teiginių, atspindinčių atskirai tėvų ir motinų auklėjimo stilius (žr. 2 priedą). Šiame darbe pasirinkta tik motinų auklėjimo stiliaus nustatymui klausimyno forma. Klausimynas buvo išverstas į lietuvių kalbą 4 skirtingų vertėjų taip pat atlikti atgaliniai vertimai. Pasitelkus ekspertus, tyrimui pasirinktas geriausiai atskleidžiantis teiginių esmę ir lengviausiai suprantamas vertimo variantas. Buvo gautas autoriaus leidimas naudoti klausimyną šiame darbe. Tyrimo dalyviai turi įvertinti pasitelkus Likerto skalę: 1 - „Visiškai nesutinku“; 2 - „Iš dalies nesutinku“; 3 - „Nežinau“; 4 - „Iš dalies sutinku“; 5 - „Visiškai sutinku“. Klausimynas atskleidžia šiuos motinų auklėjimo stilius:

Autoritarinis auklėjimo stilius – motinos, pasižyminčios šiuo auklėjimo stiliumi, yra reiklios savo vaikams ir stipriai juos kontroliuojančios, linkusios bausti ir stokoja emocinės šilumos. Šią skalę sudaro 10 teiginių (pvz., „Kai aš augau, mano motina liepdavo man ką nors daryti ir tikėdavosi, kad aš tai atliksiu nedelsdama ir neklausinėdama.“).

Autoritetingas auklėjimo stilius – motinos, pasižyminčios šiuo auklėjimo stiliumi, vadovaujasi bendradarbiavimo principu su savo vaiku ir skatina jo savarankiškumą, nors išlieka reiklios vaiko atžvilgiu, tačiau nebaudžia, o skatina vaiką patį pasirinkti jam naudingą elgseną. Šią skalę sudaro 10 teiginių (pvz., „Kai aš augau, aš žinojau, ko iš manęs motina tikisi šeimoje, tačiau visada jausdavau laisvę diskutuoti su ja, jei manydavau, kad lūkesčiai yra nepagrįsti.“).

Liberalus auklėjimo stilius - motinos, pasižyminčios šiuo auklėjimo stiliumi, besąlygiškai priima bet kokį vaiko elgesį, net ir netinkamą, nėra aktyvios keičiant vaiko elgesį, nekontroliuojančios ir labiau prisitaikančios prie vaiko norų, veiksmų ir poreikių, nėra reiklios. Šią skalę sudaro 10 teiginių (pvz., „Kai aš augau, mano motina leisdavo man apsispręsti pačiai dėl daugelio dalykų, per daug nenurodinėdama.“).

3 lentelė. Tėvų auklėjimo stilių skalės vidinis suderinamumas

Skalės	Poskalių pavadinimai	Cronbacho alpha
Auklėjimo stiliai	Autoritarinis auklėjimo stilius	0,830
	Autoritetingas auklėjimo stilius	0,746
	Liberalus auklėjimo stilius	0,706
Klausimyno vidinis suderinamumas		0,788

2.3. Tyrimo eiga

Tyrimui atlikti buvo naudojamas „sniego gniūžtės“ principas, pirmiausiai pasitelkiant asmenis iš artimiausios aplinkos, kurie perdavė tyrimo klausimynus kitoms tiriamosioms užpildyti ir

tuo pačiu perduodamos užpildyti ir kitoms moterims iš savo aplinkos. Užpildytos anketos buvo surinktos ir gražintos tyrėjai. Tyrimo dalyvės savo nuožiūra galėjo pasirinkti sutikti dalyvauti tyrime ar ne. Konfidencialumui užtikrinti prie kiekvienos anketos buvo pridėtas baltas vokas, į kurį buvo dedama užpildyta anketa ir jis užklijuojamas. Tyrėja sugrįžusią anketą patikrindavo ar vokas nebuvo pažeistas. Prie kiekvieno klausimyno buvo pridėtas atskiras lapas su šia instrukcija:

Gerbiamoji,

Aš, Klaipėdos universiteto konsultavimo psichologijos programos magistrantė Inga Zeniauskienė, rengiu magistro baigiamąjį darbą. Maloniai kviečiu užpildyti klausimynus apie save ir savo santykius su motina bei kitais žmonėmis. Jūsų pateikta informacija bus naudojama apibendrintai kartu su kitais duomenimis tik šio darbo mokymosi tikslais. Konfidencialumui užtikrinti, laukelį „Vardas, pavardė“ galite palikti neužpildytą arba galite įrašyti inicialus ar tik sau suprantamą kodinį pavadinimą, kurio pagalba bus galima suteikti grįžtamąjį ryšį apie bendrus tyrimo rezultatus. Užpildytą anketą, prašau, įdėti į voką ir patikrinti ar vokas sandariai užklijuotas.

Iš anksto dėkoju.

Kilus klausimams bei grįžtamojo ryšio apie tyrimo rezultatus suteikimui galite kreiptis elektroniniu paštu inga.end@gmail.com.

2.4. Duomenų apdorojimas

Tyrimo duomenų statistiniam apdorojimui buvo naudojamas programinis paketas SPSS 20.0. Vertinant skalių patikimumą buvo naudojama Cronbach alfa. Atlikus duomenų pasiskirstymo patikrinimą, remiantis Shapiro-Wilk pastebėta, jog duomenys yra nukrypę nuo normaliojo skirstinio (žr. 3 priedą), todėl tolimesnei statistinei duomenų analizei buvo naudoti neparametriniai kriterijai. Remiantis ASEBA Suaugusiųjų klausimyno vadovu (2016) tyrimo dalyvių imtis buvo padalinta į dvi grupes: jaunesnės moterys – 25-35 metų amžiaus (121 moteris) ir vyresnės moterys – 36-59 metų amžiaus (111 moteris). Analizuojant moterų elgesio ir emocijų sunkumą, prierašumo stiliaus ir subjektyviai suvokto motinos auklėjimo stiliaus ypatumus buvo skaičiuojami klausimynų poskalių vidurkiai, palyginimui skirtingose amžiaus grupėse naudotas Mann –Whitney kriterijus. Toliau analizuojant ir bandant išsiaiškinti tarpusavio sąsajas buvo naudojamas neparametrinis koreliacijos koeficientas Spearman. Prognostinei vertei nustatyti buvo naudojama tiesinė regresinė analizė. Pasirinktas statistinio reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$; $p < 0,001$.

3. TYRIMO REZULTATAI

3. 1. Moterų elgesio ir emocijų sunkumų ypatumai

Realizuojant pirmąjį tyrimo uždavinį – palyginti tyrime dalyvavusių jaunesnių (25-35 m.) ir vyresnių (36-59 m.) moterų grupių elgesio ir emocijų sunkumus, prieraišumo stilių bei suvoktą motinos auklėjimo stilių, pirmiausiai moterų elgesio ir emocijų sunkumų palyginimui pasitelktas Mann-Whitney neparametrinio skaičiavimo kriterijus. Pirmoji grupė – moterys nuo 25 iki 35 metų amžiaus, ji įvardinta jaunesniųjų moterų grupe, kita grupė – nuo 36-59 metų amžiaus, įvardinta vyresniųjų moterų grupe.

4 lentelė. Jaunesnių ir vyresnių moterų grupių elgesio ir emocijų sunkumų išreikštumo palyginimas

		Moterų amžiaus grupės	N	Įverčių sumų vidurkis	Vidutinis rangas	U	Z	P
Elgesio sunkumai	Agresyvus elgesys	25-35	121	3,64	127,71	5358,5	-2,682	0,007
		36-59	111	2,84	104,27			
	Taisyklių laužymas	25-35	121	1,61	117,05	6649,5	-0,133	0,894
		36-59	111	1,61	115,91			
	Erzinantis elgesys	25-35	121	1,50	120,67	6210,5	-1,026	0,305
		36-59	111	1,23	111,95			
Emocijų sunkumai	Nerimastingumas/ depresiškumas	25-35	121	5,87	127,81	5347	-2,691	0,007
		36-59	111	4,51	104,17			
	Užsisklendimas	25-35	121	2,01	118,88	6427	-0,579	0,562
		36-59	111	1,83	113,90			
	Somatiniai skundai	25-35	121	2,17	123,90	5820,5	-1,813	0,070
		36-59	111	1,64	108,44			

Pastaba. Statistiškai reikšmingi skirtumai pateikti paryškintu šriftu.

Iš 4 lentelėje pateiktų rezultatų matome, kad, lyginant tyrime dalyvavusių jaunesnių ir vyresnių grupių moterų elgesio sunkumus, statistiškai reikšmingai skiriasi jų agresyvumo lygis ($Z=-2,682$; $p=0,007$): jaunesnėms moterims būdingas labiau išreikštas agresyvus elgesys nei vyresnėms moterims.

Taip pat matome, kad, lyginant tyrime dalyvavusių jaunesnių ir vyresnių grupių moterų emocijų sunkumus, statistiškai reikšmingai skiriasi jų nerimastingumo/depresiškumo lygis ($Z=-$

2,691; $p=0,007$): jaunesnėms moterims būdingas labiau išreikštas nerimastingumas/depresiškumas nei vyresnėms.

Kitų statistiškai reikšmingų skirtumų elgesio ir emocijų sunkumų, lyginant moterų amžiaus grupes, nebuvo rasta.

3. 2. Moterų prieraišumo stiliaus ypatumai

Šiame skyriuje apžvelgsime gautus rezultatus, analizuojant kaip skiriasi moterų prieraišumo stiliaus išreikštumas skirtingose amžiaus grupėse. Siekiant tai įgyvendinti, remtasi Mann-Whitney neparametriniu kriterijumi, nes surinkti tyrimo duomenys yra nukrypę nuo normaliojo pasiskirstymo.

5 lentelė. Jaunesnių ir vyresnių moterų grupių prieraišumo stiliaus išreikštumo palyginimas

	Moterų amžiaus grupės	N	Įverčių sumų vidurkis	Vidutinis rangas	U	Z	p
Saugus prieraišumo stilius	25-35	121	19,31	120,87	6187	-1,043	0,297
	36-59	111	19,01	111,74			
Baimingas prieraišumo stilius	25-35	121	6,017	115,79	6629	-0,171	0,864
	36-59	111	6,11	117,28			
Neramus prieraišumo stilius	25-35	121	6,84	129,50	5143	-3,118	0,002
	36-59	111	6,01	102,33			
Atmetimo prieraišumo stilius	25-35	121	10,70	108,21	5713	-1,984	0,047
	36-59	111	11,24	125,53			

Pastaba. Statistiškai reikšmingi skirtumai pateikti paryškintu šriftu.

Lygindami jaunesnių ir vyresnių tiriamųjų prieraišumo stiliaus išreikštumą, matome (5 lent.), kad jaunesnės moterys pasižymi labiau išreikštu neramaus prieraišumo stiliumi, nei vyresnės ($Z=-3,118$; $p=0,002$). Be to, skiriasi ir atmetimo prieraišumo stiliaus raiška: vyresnėms moterims būdingas labiau išreikštas atmetimo stilius nei jaunesnėms ($Z=-1,984$; $p=0,047$).

3. 3. Moterų suvoktų motinų auklėjimo stiliaus ypatumai

Siekiant palyginti skirtingų amžiaus grupių tyrime dalyvavusių moterų suvokto motinų auklėjimo stilių, taip pat naudotas neparametrinis Mann-Whitney kriterijus.

6 lentelė. Jaunesnių ir vyresnių moterų grupių suvokto motinų auklėjimo stiliaus išreikštumo palyginimas

	Moterų amžiaus grupės	N	Vidutinis rangas	Įverčių sumų vidurkis	U	Z	p
Autoritarinis auklėjimo stilius	25-35	121	116,57	26,26	6707,000	-0,017	0,987
	36-59	111	116,42	26,53			
Autoritetingas auklėjimo stilius	25-35	121	118,38	32,65	6487,500	-,447	0,655
	36-59	111	114,45	32,09			
Liberalus auklėjimo stilius	25-35	121	115,48	28,75	6592,000	-0,242	0,809
	36-59	111	117,61	28,75			

Pastaba. Statistiškai reikšmingi skirtumai pateikti paryškintu šriftu.

Pažvelgus į 6 lentelę matome, jog, lyginant jaunesnių ir vyresnių moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus išreikštumo, statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta ($p > 0,005$).

3. 4. Moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajos su prieraišumo stiliumi

Siekiant realizuoti antrąjį šio tyrimo uždavinį - atskleisti moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajas su prieraišumo stiliumi, pasirinktas Spearman koreliacijos koeficientas, kadangi duomenys yra nukrypę nuo normaliojo pasiskirstymo.

7 lentelė. Jaunesnių moterų (25 – 35 m.) elgesio sunkumų ir prieraišumo stiliaus tarpusavio sąsajos

		Saugaus prieraišumo stilius	Baimingo prieraišumo stilius	Neramaus prieraišumo stilius	Atmetimo prieraišumo stilius
Elgesio sunkumai	Agresyvus elgesys	$r_s=0,086$ $p=0,349$	$r_s =0,163$ $p=0,075$	$r_s =0,290$ $p=0,001$	$r_s=-0,140$ $p=0,125$
	Taisyklių laužymas	$r_s =0,037$ $p=0,690$	$r_s =0,235$ $p=0,010$	$r_s=0,115$ $p=0,210$	$r_s=0,055$ $p=0,552$
	Erzinantis elgesys	$r_s =0,105$ $p=0,253$	$r_s =0,167$ $p=0,067$	$r_s=0,089$ $p=0,329$	$r_s=-0,188$ $p=0,039$
Emocijų sunkumai	Nerimastingumas/ depresiškumas	$r_s=-0,520$ $p=0,568$	$r_s =0,261$ $p=0,004$	$r_s=0,208$ $p=0,022$	$r_s =-0,215$ $p=0,018$
	Užsisklendimas	$r_s =-0,270$ $p=0,003$	$r_s =0,346$ $p=0,000$	$r_s=0,079$ $p=0,387$	$r_s=0,052$ $p=0,572$
	Somatiniai skundai	$r_s=-0,023$ $p=0,804$	$r_s =0,232$ $p=0,010$	$r_s=0,133$ $p=0,146$	$r_s=-0,162$ $p=0,077$

Pastaba. Statistiškai reikšmingi ryšiai pateikti paryškintu šriftu;

Analizuodami gautus rezultatus matome, jog egzistuoja statistiškai reikšmingi ryšiai tarp jaunesnių moterų elgesio ir emocijų sunkumų bei prieraišumo stiliaus. Pažvelgę į 7 lentelę pastebime, kad tarp agresyvaus elgesio ir neramaus prieraišumo stiliaus yra teigiamas statistiškai reikšmingas ryšys. Tai rodo, kad 25 – 35 metų amžiaus grupėje moterys, kurioms būdingas labiau išreikštas agresyvumas, pasižymi ir labiau išreikštu neramaus prieraišumo stiliumi ($r_s = 0,290$, $p=0,001$). Tarp taisyklių laužymo ir baimingo prieraišumo stiliaus rastas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys. Todėl galime teigti, jog jaunesnės moterys, kurioms būdingas labiau išreikštas taisyklių laužymas, pasižymi ir labiau išreikštu baimingo prieraišumo stiliumi ($r_s = 0,235$, $p=0,010$). Taip pat statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys rastas tarp erzinančio elgesio ir atmetimo prieraišumo stiliaus. O tai rodo, kad jaunesnės moterys, kurioms būdingas labiau išreikštas erzinantis elgesys, pasižymi mažiau išreikštu atmetimo prieraišumo stiliumi ($r_s = -0,188$, $p=0,039$).

Analizuodami šios amžiaus grupės moterų emocijų sunkumų ir prieraišumo stiliaus sąsajas pastebime, jog rasta statistiškai reikšmingų ryšių. Rastas statistiškai reikšmingai teigiamas ryšys tarp nerimastingumo/depresiškumo ir baimingo prieraišumo stiliaus bei neramaus prieraišumo stiliaus. Todėl galime teigti, jog jaunesnės moterys, kurioms būdingas labiau išreikštas nerimastingumas/depresiškumas, pasižymi ir labiau išreikštu baimingo prieraišumo stiliumi

($r_s=0,261$, $p=0,004$) bei neramaus prieraišumo stiliumi ($r_s=0,208$, $p=0,022$). O tarp nerimastingumo/depresiškumo ir atmetimo prieraišumo stiliaus rastas statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys. Tai rodo, jog jaunesnės moterys, kurioms būdingas labiau išreikštas nerimastingumas/depresiškumas, pasižymi mažiau išreikštu atmetimo prieraišumo stiliumi ($r_s=-0,215$, $p=0,018$). Taip pat rastas statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys tarp užsisklendimo ir saugaus prieraišumo stiliaus, o tarp užsisklendimo ir baimingo prieraišumo stiliaus - statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys. Tai rodo, kad 25 – 35 metų amžiaus grupėje moterys, kurioms būdingas labiau išreikštas užsisklendimas, pasižymi ir mažiau išreikštu saugaus prieraišumo stiliumi ($r_s = -0,270$, $p=0,003$) bei labiau išreikštu baimingo prieraišumo stiliumi ($r_s = 0,346$, $p<0,001$). Gauti duomenys rodo, jog egzistuoja statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys tarp somatinių skundų ir baimingo prieraišumo stiliaus. Tai leidžia teigti, kad šios amžiaus grupės moterys, kurioms būdingi labiau išreikšti somatiniai skundai, pasižymi ir labiau išreikštu baimingo prieraišumo stiliumi ($r_s=0,232$, $p=0,010$).

8 lentelė. Vyresnių moterų (36 – 59 m.) elgesio sunkumų ir prieraišumo stiliaus tarpusavio sąsajos

		Saugaus prieraišumo stilius	Baimingo prieraišumo stilius	Neramaus prieraišumo stilius	Atmetimo prieraišumo stilius
Elgesio sunkumai	Agresyvus elgesys	$r_s=-0,083$ $p=0,385$	$r_s = 0,267$ $p=0,005$	$r_s=0,150$ $p=0,117$	$r_s=-0,073$ $p=0,446$
	Taisyklių laužymas	$r_s=0,033$ $p=0,729$	$r_s=0,025$ $p=0,796$	$r_s=-0,033$ $p=0,729$	$r_s=0,093$ $p=0,330$
	Erzinantis elgesys	$r_s=-0,178$ $p=0,061$	$r_s=0,429$ $p=0,000$	$r_s=0,229$ $p=0,016$	$r_s=0,077$ $p=0,421$
Emocijų sunkumai	Nerimastingumas/ depresiškumas	$r_s=-0,113$ $p=0,239$	$r_s = 0,271$ $p=0,004$	$r_s=0,284$ $p=0,002$	$r_s=-0,054$ $p=0,572$
	Užsisklendimas	$r_s=-0,232$ $p=0,014$	$r_s = 0,361$ $p=0,000$	$r_s=0,198$ $p=0,037$	$r_s=0,182$ $p=0,056$
	Somatiniai skundai	$r_s=0,107$ $p=0,264$	$r_s=0,104$ $p=0,277$	$r_s=0,241$ $p=0,011$	$r_s=-0,007$ $p=0,942$

Pastaba. Statistiškai reikšmingi ryšiai pateikti paryškintu šriftu;

Gauti rezultatai 8 lentelėje parodė, jog rastos statistiškai reikšmingos sąsajos tarp vyresnių moterų (36-59 metų amžiaus) elgesio sunkumų su prieraišumos stiliaus. Rastas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys tarp agresyvaus elgesio ir baimingo prieraišumo stiliaus. Tai rodo, jog 36 – 59 metų amžiaus grupėje moterys, kurioms būdingas labiau išreikštas agresyvumas, pasižymi ir

labiau išreikštu baimingo prieraišumo stiliumi ($r_s = 0,267, p=0,005$). Taip pat statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys aptiktas tarp erzinančio elgesio ir baimingo prieraišumo stiliaus bei erzinančio elgesio ir neramaus prieraišumo stiliaus. Tai leidžia teigti, jog vyresnės moterys, kurioms būdingas labiau išreikštas erzinantysis elgesys, pasižymi labiau išreikštu baimingo prieraišumo stiliumi ($r_s=0,429, p<0,001$) ir neramaus prieraišumo stiliumi ($r_s= 0,229, p=0,016$).

Iš vyresnių moterų emocijų sunkumų ir prieraišumo stiliaus tarpusavio ryšių lentelės, pastebime, jog buvo rasti keli statistiškai reikšmingi ryšiai. Pastebime, jog tarp nerimastingumo/depresiškumo ir baimingo prieraišumo stiliaus bei neramaus prieraišumo stiliaus yra statistiškai reikšmingai teigiami ryšiai. Tai leidžia teigti, kad vyresnės moterys, kurioms būdingas labiau išreikštas nerimastingumas/depresiškumas, pasižymi ir labiau išreikštu baimingo prieraišumo stiliumi ($r_s=0,271, p=0,004$) bei neramaus prieraišumo stiliumi ($r_s=0,284, p=0,002$). Analizuodami rezultatus, pastebime, jog egzistuoja statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys tarp užsisklendimo ir saugaus prieraišumo stiliaus. Tai leidžia teigti, kad šios amžiaus grupės moterys, kurioms būdingas labiau išreikštas užsisklendimas, pasižymi mažiau išreikštu saugaus prieraišumo stiliumi ($r_s=-0,232, p=0,014$). Taip pat tarp užsisklendimo ir baimingo prieraišumo stiliaus bei neramaus prieraišumo stiliaus egzistuoja statistiškai reikšmingi teigiami ryšiai. Todėl galime teigti, kad vyresnės moterys, kurioms būdingas labiau išreikštas užsisklendimas, pasižymi ir labiau išreikštu baimingo prieraišumo stiliumi ($r_s=0,361, p<0,001$) ir neramaus prieraišumo stiliumi ($r_s=0,198, p=0,037$). Taip pat rastas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys tarp somatinių skundų ir neramaus prieraišumo stiliaus. Tai leidžia teigti, kad 36 – 59 metų amžiaus grupėje moterys, kurioms būdingi labiau išreikšti somatiniai skundai, pasižymi ir labiau išreikštu neramaus prieraišumo stiliumi ($r_s = 0,241, p=0,011$).

Lyginant jaunesnių ir vyresnių moterų elgesio ir emocijų sąsajas su prieraišumo stiliumi, pastebime, jog statistiškai reikšmingos koreliacijos skiriasi elgesio sunkumų atžvilgiu. Tačiau būtina paminėti, jog kai kurios emocijų sunkumų ir prieraišumo stilių statistiškai reikšmingos sąsajos sutampa. Šiose moterų amžiaus grupėse rastos statistiškai reikšmingos sąsajos tarp nerimastingumo/depresiškumo ir baimingo bei neramaus prieraišumo stilių. Taip pat rastas statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys tarp užsisklendimo ir saugaus prieraišumo stiliaus bei statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys tarp užsisklendimo ir baimingo prieraišumo stiliaus abiejose moterų amžiaus grupėse.

3. 5. Moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajos su suvoktu motinų auklėjimo stiliumi

Šiame skyriuje siekiant realizuoti trečiąjį tyrimo uždavinį – atskleisti moterų elgesio ir emocijų sąsajas su suvoktu motinų auklėjimo stiliumi, pasitelktos Spearman'o koreliacijos.

9 lentelė. Jaunesnių moterų (25 – 35 m.) elgesio sunkumų ir suvokto motinų auklėjimo stiliaus tarpusavio sąsajos

		Autoritarinis auklėjimo stilius	Autoritetingas auklėjimo stilius	Liberalus auklėjimo stilius
Elgesio sunkumai	Agresyvus elgesys	$r_s = 0,309$ $p = 0,001$	$r_s = -0,354$ $p = 0,000$	$r_s = -0,093$ $p = 0,309$
	Taisyklių laužymas	$r_s = 0,201$ $p = 0,027$	$r_s = -0,313$ $p = 0,000$	$r_s = -0,004$ $p = 0,966$
	Erzinantis elgesys	$r_s = 0,136$ $p = 0,137$	$r_s = 0,034$ $p = 0,710$	$r_s = 0,080$ $p = 0,381$
Emocijų sunkumai	Nerimastingumas/ depresiškumas	$r_s = 0,396$ $p = 0,000$	$r_s = -0,299$ $p = 0,001$	$r_s = -0,308$ $p = 0,001$
	Užsisklendimas	$r_s = 0,315$ $p = 0,000$	$r_s = -0,233$ $p = 0,010$	$r_s = -0,246$ $p = 0,006$
	Somatiniai skundai	$r_s = 0,280$ $p = 0,002$	$r_s = -0,228$ $p = 0,012$	$r_s = -0,227$ $p = 0,012$

Pastaba. Statistiškai reikšmingi ryšiai pateikti paryškintu šriftu;

Analizuodami elgesio ir emocinių sunkumų sąsajas su motinų auklėjimo stiliumi, pastebime, jog rastas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys tarp agresyvaus elgesio ir autoritarinio auklėjimo stiliaus. Tai leidžia teigti, jog 25 – 35 metų amžiaus grupėje moterys, kurios savo motinų auklėjimo stilių įvertino kaip autoritarinį, pasižymėjo labiau išreikštu agresyviu elgesiu ($r_s = 0,309$, $p = 0,001$). Remiantis rezultatais matome, kad statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys rastas tarp agresyvaus elgesio ir autoritetingo auklėjimo stiliaus. Tai leidžia manyti, kad šios jaunesnės moterys, kurios savo motinų auklėjimo stilių įvertino kaip autoritetingą, pasižymėjo mažiau išreikštu agresyviu elgesiu ($r_s = -0,354$, $p < 0,001$). Aptiktas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys tarp taisyklių laužymo ir autoritarinio auklėjimo stiliaus bei statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys tarp taisyklių laužymo ir autoritetingo auklėjimo stiliaus. Tai rodo, kad jaunesnės moterys, kurios įvertino savo motinų auklėjimo stilių kaip autoritarinį, pasižymėjo ir labiau išreikštu taisyklių laužymu ($r_s = 0,201$, $p = 0,027$). Taip pat jaunesnės moterys, kurios įvertino savo motinų auklėjimo stilių kaip autoritetingą, pasižymėjo mažiau išreikštu taisyklių laužymu ($r_s = -0,313$, $p < 0,001$).

Analizuodami 25 – 35 metų amžiaus grupės moterų emocijų sunkumų bei prieraišumo stiliaus sąsajas, pastebėti net devyni statistiškai reikšmingi ryšiai. Statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys rastas tarp nerimastingumo/depresiškumo ir autoritarinio auklėjimo stiliaus. Tai leidžia teigti, jog

jaunesnės moterys, kurios įvertino savo motinų auklėjimo stilių kaip autoritarinį, pasižymėjo ir labiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu ($r_s = 0,396, p < 0,001$). Statistiškai reikšmingi neigiami ryšiai rasti tarp nerimastingumo/depresiškumo ir autoritetingo auklėjimo stiliaus bei liberalaus auklėjimo stiliaus. Tai rodo, kad jaunesnės moterys, kurios įvertino savo motinų auklėjimo stilių kaip autoritetingą ($r_s = -0,299, p = 0,001$) ir liberalų ($r_s = -0,308, p = 0,001$), pasižymėjo ir mažiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu. Toliau analizuodami duomenis pastebime, kad rastas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys tarp jaunesnių moterų užsisklendimo ir autoritarinio motinų auklėjimo stiliaus. Tai leidžia teigti, kad šios amžiaus grupės moterys, kurios įvertino savo motinų auklėjimo stilių kaip autoritarinį, pasižymėjo labiau išreikštu užsisklendimu ($r_s = 0,315, p < 0,001$). Taip pat rasti statistiškai reikšmingi neigiami ryšiai tarp užsisklendimo ir autoritetingo auklėjimo stiliaus bei liberalaus auklėjimo stiliaus. Tai rodo, jog 25 – 35 metų amžiaus grupėje moterys, kurios įvertino savo motinų auklėjimo stilių kaip autoritetingą ($r_s = -0,233, p = 0,010$) ir liberalų ($r_s = -0,246, p = 0,006$), pasižymėjo mažiau išreikštu užsisklendimu. Statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys rastas tarp jaunesnių moterų somatinių skundų ir autoritarinio auklėjimo stiliaus. Tai leidžia teigti, kad jaunesnės moterys, kurios savo motinų auklėjimo stilių įvertino kaip autoritarinį, pasižymėjo ir labiau išreikštais somatiniais skundais ($r_s = 0,280, p = 0,002$). Rasti statistiškai reikšmingi neigiami ryšiai tarp somatinių skundų ir autoritetingo bei liberalaus auklėjimo stiliaus. Tai leidžia teigti, jog jaunesnės moterys, kurios savo motinų auklėjimo stilių įvertino kaip autoritetingą ($r_s = -0,228, p = 0,012$) ir liberalų ($r_s = -0,227, p = 0,012$), pasižymėjo mažiau išreikštais somatiniais sunkumais.

Toliau buvo siekiama atskleisti tyrime dalyvavusių moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajas su suvoktu motinų auklėjimo stiliumi vyresnių moterų (36 – 59 m.) amžiaus grupėje.

10 lentelė. Vyresnių moterų (36 – 59 m.) elgesio sunkumų ir suvokto motinų auklėjimo stiliaus tarpusavio sąsajos

		Autoritarinis auklėjimo stilius	Autoritetingas auklėjimo stilius	Liberalus auklėjimo stilius
Elgesio sunkumai	Agresyvus elgesys	$r_s = 0,280$ $p = 0,003$	$r_s = -0,169$ $p = 0,076$	$r_s = -0,133$ $p = 0,165$
	Taisyklių laužymas	$r_s = 0,220$ $p = 0,021$	$r_s = -0,124$ $p = 0,194$	$r_s = -0,163$ $p = 0,088$
	Erzinantis elgesys	$r_s = 0,193$ $p = 0,043$	$r_s = 0,064$ $p = 0,505$	$r_s = 0,032$ $p = 0,736$
Emocijų sunkumai	Nerimastingumas/ depresiškumas	$r_s = 0,303$ $p = 0,001$	$r_s = -0,158$ $p = 0,098$	$r_s = -0,204$ $p = 0,031$
	Užsisklendimas	$r_s = 0,084$ $p = 0,383$	$r_s = -0,144$ $p = 0,132$	$r_s = -0,155$ $p = 0,104$
	Somatiniai skundai	$r_s = 0,224$ $p = 0,018$	$r_s = -0,071$ $p = 0,462$	$r_s = -0,083$ $p = 0,384$

Pastaba. Statistiškai reikšmingi ryšiai pateikti paryškintu šriftu;

Analizuodami vyresnių moterų elgesio sunkumų sąsajas su motinų auklėjimo stiliumi, rasti statistiškai reikšmingi teigiami ryšiai tarp autoritarinio auklėjimo stiliaus ir agresyvaus elgesio taisyklių laužymo bei erzinančio elgesio. Tai rodo, kad vyresnės moterys, kurios savo motinų auklėjimo stilių įvertino kaip autoritarinį, pasižymėjo labiau išreikštu taisyklių laužymu ($r_s = 0,220$, $p = 0,021$), agresyviu ($r_s = 0,280$, $p = 0,003$), ir erzinančiu elgesiu ($r_s = 0,193$, $p = 0,043$).

Analizuodami vyresnių moterų emocijų sunkumų sąsajas su motinų auklėjimo stiliumi, rasti statistiškai reikšmingi teigiami ryšiai tarp autoritarinio auklėjimo stiliaus ir moterų nerimastingumo/depresiškumo bei somatinių skundų. Tai rodo, jog jog 36 – 59 metų amžiaus grupėje moterys, kurios savo motinų auklėjimo stilių įvertino kaip autoritarinį, pasižymėjo labiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu ($r_s = 0,303$, $p = 0,001$) ir somatiniais skundais ($r_s = 0,224$, $p = 0,018$). Taip pat statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys rastas tarp nerimastingumo/depresiškumo ir liberalaus motinų auklėjimo stiliaus. Todėl galime teigti, kad vyresnės moterys, kurios įvertino savo motinų auklėjimo stilių kaip liberalų, pasižymėjo mažiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu ($r_s = -0,204$, $p = 0,031$).

Lyginant 9 ir 10 lentelėse pateiktus koreliacijų rezultatus, pastebime, jog statistiškai reikšmingi teigiami ryšiai rasti tarp agresyvaus elgesio ir taisyklių laužymo ir autoritariniu motinų auklėjimo stiliumi abiejose moterų amžiaus grupėse. Tai leidžia teigti, jog tiek jaunesnės, tiek

vyresnės moterys, kurios įvertino savo motinų auklėjimo stilių kaip autoritarinį, pasižymėjo labiau išreikštu agresyviu elgesiu ir taisyklių laužymu. Taip pat abiejose moterų amžiaus grupėse rasti statistiškai reikšmingi teigiami ryšiai tarp nerimastingumo/depresiškumo ir somatinių skundų su autoritariniu motinų auklėjimo stiliumi. Tai atskleidžia, kad abiejų amžiaus grupių moterys, kurios įvertino motinų auklėjimo stilių kaip autoritarinį, pasižymėjo labiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu ir somatiniais skundais.

3. 6. Moterų prierašumo stilių sąsajos su suvoktu motinų auklėjimo stiliumi

Siekiant įgyvendinti ketvirtąjį tyrimo uždavinį – atskleisti moterų prierašumo stiliaus ir suvokto motinų auklėjimo stiliaus tarpusavio ryšius, remtasi Spearman'o koreliacijomis.

11 lentelė. Moterų prierašumo stiliaus ir suvokto motinų auklėjimo stiliaus tarpusavio sąsajos

	Saugus prierašumo stilius	Baimingas prierašumo stilius	Neramus prierašumo stilius	Atmetimo prierašumo stilius
Autoritarinis auklėjimo stilius	$r_s = -0,071$ $p=0,280$	$r_s = 0,276$ $p=0,000$	$r_s = 0,277$ $p=0,000$	$r_s = 0,047$ $p=0,478$
Autoritetingas auklėjimo stilius	$r_s = -0,045$ $p=0,492$	$r_s = 0,000$ $p=0,998$	$r_s = -0,091$ $p=0,168$	$r_s = 0,029$ $P=0,657$
Liberalus auklėjimo stilius	$r_s = 0,109$ $p=0,099$	$r_s = -0,094$ $p=0,152$	$r_s = -0,131$ $p=0,046$	$r_s = 0,099$ $p=0,131$

Pastaba. Statistiškai reikšmingi ryšiai pateikti paryškintu šriftu;

Pažvelgę į 11 lentelę pastebime, jog egzistuoja statistiškai reikšmingas teigiami ryšiai tarp autoritarinio auklėjimo stiliaus ir baimingo bei neramaus prierašumo stilių su neramiu prierašumo stiliumi. Tai rodo, jog moterys, kurių motinos auklėjo jas remiantis autoritariniu auklėjimo stiliumi, pasižymėjo labiau išreikštu baimingo ($r_s = 0,276$, $p<0,001$) ir neramaus prierašumo stiliais ($r_s = 0,277$, $p<0,001$). Taip pat rastas statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys tarp liberalaus auklėjimo stiliaus ir neramaus prierašumo stiliaus. Todėl galime teigti, kad moterys, kurių motinos auklėjo jas remiantis liberaliu auklėjimo stiliumi, pasižymėjo labiau išreikštu neramaus prierašumo stiliumi ($r_s = -0,131$, $p=0,046$).

3.7. Moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus reikšmė prognozuojant elgesio ir emocijų sunkumus bei prieraišumo stilių

Siekiant realizuoti penktąjį šio tyrimo uždavinį - įvertinti tyrime dalyvavusių moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus prognostinę vertę jų prieraišumo stiliui ir elgesio bei emocijų sunkumams, buvo atlikta tiesinė regresinė analizė. Nepriklausomais kintamaisiais pasirinkti motinų auklėjimo stiliai, o priklausomais kintamaisiais – moterų elgesio ir emocijų sunkumai bei prieraišumo stiliai.

12 lentelė. Nerimastingumo/depresiškumo ir moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus ryšio prognostinės regresijos lygties charakteristikos

	R	R ²	Koreguotasis R ²	F	P
Regresija	0,344 _a	0,118	0,107	10,186	0,000^b

a. priklausomas kintamasis: Nerimastingumas/depresiškumas;

b. Prognostiniai rodikliai: (Konstanta), Autoritarinis auklėjimo stilius, Autoritetingas auklėjimo stilius, Liberalus auklėjimo stilius

Pažvelgę į 12 lentelę, matome, jog $R^2=0,118$ ir tai reiškia, jog prognostiniais rodikliais (autoritarinis auklėjimo stilius, autoritetingas auklėjimo stilius ir liberalus auklėjimo stilius) gali būti paaiškinta 12 proc. nerimastingumo/depresiškumo sklaidos šia regresijos lygtimi ($F=10,186$; $p<0,001$). Tai rodo, kad tirinėjamoje imtyje auklėjimo stiliai turi statistškai reikšmingą prognostinę vertę moterų nerimastingumui/depresiškumui.

13 lentelė. Moterų nerimastingumo/depresiškumo prognostiniai rodikliai

	B	Beta koeficientas	t	P
(Konstanta)	6,427		2,749	0,006
Autoritarinis auklėjimo stilius	0,111	0,216	2,880	0,004
Autoritetingas auklėjimo stilius	-0,084	-0,143	-2,106	0,036
Liberalus auklėjimo stilius	-0,049	-0,078	-,995	0,321

Pastaba. Statistiškai reikšminga regresinė prg. pateikti paryškintu šriftu.

Iš 13 lentelėje pateiktų rezultatų pastebime, jog autoritarinis ($p=0,004$, $p<0,05$) ir autoritetingas auklėjimo ($p=0,036$, $p<0,05$) stiliai statistškai reikšmingi numatant moterų nerimastingumą/depresiškumą. Taigi galime teigti, jog moterų suvoktas motinų autoritarinio auklėjimo stiliaus išreikštumo didėjimas leidžia prognozuoti moterų nerimastingumo/depresiškumo išreikštumo didėjimą (Beta koef. = 0,216). O moterų suvoktas motinų autoritetingo auklėjimo stiliaus

išreikštumo didėjimas leidžia prognozuoti moterų nerimastingumo/depresiškumo išreikštumo mažėjimą (Beta koef. = -0,143).

14 lentelė. Užsisklendimo ir moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus ryšio prognostinės regresijos lygties charakteristikos

	R	R ²	Koreguotasis R ²	F	P
Regresija	0,260 ^a	0,067	0,055	5,488	0,001^b

a. priklausomas kintamasis: Užsisklendimas;

b. Prognostiniai rodikliai: (Konstanta), Autoritarinis auklėjimo stilius, Autoritetingas auklėjimo stilius, Liberalus auklėjimo stilius

Pažvelgę į 14 lentelę, matome, jog R²=0,067 ir tai reiškia, jog prognostiniais rodikliais (autoritarinis auklėjimo stilius, autoritetingas auklėjimo stilius ir liberalus auklėjimo stilius) gali būti paaiškinta 7 proc. moterų užsisklendimo sklaidos šia regresijos lygtimi (F=5,488; p=0,001). Todėl galime teigti, kad šioje moterų imtyje suvokti motinų auklėjimo stiliai turi statistškai reikšmingą prognostinę vertę moterų užsiklendumui.

15 lentelė. Moterų užsisklendimo prognostiniai rodikliai

	B	Beta koeficientas	t	P
(Konstanta)	2,803		2,356	0,019
Autoritarinis auklėjimo stilius	0,035	0,137	1,777	0,077
Autoritetingas auklėjimo stilius	-0,030	-0,102	-1,464	0,145
Liberalus auklėjimo stilius	-0,029	-0,093	-1,155	0,249

Pastaba. Statistiškai reikšminga regresinė prg. pateikta paryškintu šriftu.

Gauti rezultatai 15 lentelėje atskleidžia, jog analizuojant kaip užsisklendimą nulemia suvoktas motinų auklėjimo stilius, statistškai reikšmingų prognozių nenustatyta (p>0,05). Tai leidžia teigti, jog moterų užsisklendimas nenustato priklausomybės santykių nuo suvokto motinų auklėjimo stiliaus.

16 lentelė. Somatinių skundų ir moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus ryšio prognostinės regresijos lygties charakteristikos

	R	R ²	Koreguotasis R ²	F	P
Regresija	0,281 _a	0,079	0,067	6,527	0,000^b

a. priklausomas kintamasis: Somatiniai skundai;

b. Prognostiniai rodikliai: (Konstanta), Autoritarinis auklėjimo stilius, Autoritetingas auklėjimo stilius, Liberalus auklėjimo stilius

Analizuojant 16 lentelėje pateiktus rezultatus, matome, jog $R^2=0,067$, kas leidžia manyti, jog prognostiniais rodikliais (autoritarinis auklėjimo stilius, autoritetingas auklėjimo stilius ir liberalus auklėjimo stilius) leidžia paaiškinta 7 proc. somatinių skundų sklaidos, dispersijos ($F=6,527$; $p<0,001$). Todėl galime teigti, kad tirinėjamoje imtyje auklėjimo stiliai turi statistškai reikšmingą prognostinę vertę moterų somatiniams nusiskundimams.

17 lentelė. Moterų somatinių skundų prognostiniai rodikliai

	B	Beta koeficientas	t	P
(Konstanta)	1,735		1,365	0,007
Autoritarinis auklėjimo stilius	0,057	0,210	2,736	0,007
Autoritetingas auklėjimo stilius	-0,024	-0,077	-1,108	0,269
Liberalus auklėjimo stilius	-0,019	-0,057	-0,714	0,476

Pastaba. Statistiškai reikšminga regresinė prg. pateikta paryškintu šriftu.

Iš pateiktos 17 lentelės pastebime, kad autoritarinis auklėjimo stilius yra statistškai reikšmingas numatant moterų somatinius skundus ($p=0,007$, $p<0,05$). Todėl galime teigti, jog moterų suvoktas motinų autoritatinio auklėjimo stiliaus išreikštumo didėjimas leidžia prognozuoti moterų somatinių skundų išreikštumo didėjimą (B koef.= 0,210).

18 lentelė. Agresyvaus elgesio ir moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus ryšio prognostinės regresijos lygties charakteristikos

	R	R ²	Koreguotasis R ²	F	P
Regresija	0,298 _a	0,089	0,077	7,412	0,000^b

a. priklausomas kintamasis: Agresyvus elgesys;

b. Prognostiniai rodikliai: (Konstanta), Autoritarinis auklėjimo stilius, Autoritetingas auklėjimo stilius, Liberalus auklėjimo stilius

18 lentelės rezultatai leidžia teigti, jog $R^2=0,089$, todėl prognostiniais rodikliais (autoritarinis auklėjimo stilius, autoritetingas auklėjimo stilius ir liberalus auklėjimo stilius) gali būti paaiškinta 9 proc. agresyvaus elgesio sklaidos šia regresijos lygtimi ($F=7,412$; $p<0,001$). Taigi galime teigti, kad tirinėjamoje moterų imtyje auklėjimo stiliai turi statistškai reikšmingą prognostinę vertę moterų agresyviai elgesiui.

19 lentelė. Moterų agresyvaus elgesio prognostiniai rodikliai

	B	Beta koeficientas	t	P
(Konstanta)	2,143		1,363	0,000
Autoritarinis auklėjimo stilius	0,086	0,252	3,301	0,001
Autoritetingas auklėjimo stilius	-0,063	-0,162	-2,350	0,020
Liberalus auklėjimo stilius	0,031	0,074	0,928	0,354

Pastaba. Statistiškai reikšminga regresinė prg. pateikta paryškintu šriftu.

Pažvelgus į 19 lentelę matome, jog autoritarinis ($p=0,001$, $p<0,05$) ir autoritetingas auklėjimo ($p=0,020$, $p<0,05$) stiliai yra statistškai reikšmingai numatant moterų agresyvų elgesį. Gauti rezultatai leidžia teigti, jog moterų suvoktas motinų autoritarinio auklėjimo stiliaus išreikštumo didėjimas leidžia prognozuoti moterų agresyvaus elgesio išreikštumo didėjimą (Beta koef. = 0,252). O moterų suvoktas motinų autoritetingo auklėjimo stiliaus išreikštumo didėjimas leidžia prognozuoti moterų agresyvaus elgesio išreikštumo mažėjimą (Beta koef. = -0,162).

20 lentelė. Taisyklių laužymo ir moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus ryšio prognostinės regresijos lygties charakteristikos

	R	R^2	Koreguotasis R^2	F	P
Regresija	0,260 _a	0,067	0,055	5,501	0,001^b

a. priklausomas kintamasis: Taisyklių laužymas;

b. Prognostiniai rodikliai: (Konstanta), Autoritarinis auklėjimo stilius, Autoritetingas auklėjimo stilius, Liberalus auklėjimo stilius

20 lentelėje matome, jog $R^2=0,067$, taigi prognostiniais rodikliais (autoritarinis auklėjimo stilius, autoritetingas auklėjimo stilius ir liberalus auklėjimo stilius) gali būti paaiškinta 7 proc. taisyklių laužymo sklaidos šia regresijos lygtimi ($F=5,501$; $p<0,001$). Taigi galime manyti, kad šioje

moterų imtyje auklėjimo stiliai turi statistiškai reikšmingą prognostinę vertę moterų taisyklių laužymui.

21 lentelė. Moterų taisyklių laužymo prognostiniai rodikliai

	B	Beta koeficientas	t	P
(Konstanta)	1,422		1,519	0,014
Autoritarinis auklėjimo stilius	0,036	0,182	2,357	0,019
Autoritetingas auklėjimo stilius	-0,045	-0,196	-2,814	0,005
Liberalus auklėjimo stilius	0,024	0,096	1,197	0,232

Pastaba. Statistiškai reikšminga regresinė prg. pateikta paryškintu šriftu.

Iš 21 lentelės matome, jog autoritarinis ($p=0,019$, $p<0,05$) ir autoritetingas auklėjimo ($p=0,005$, $p<0,05$) stiliai yra statistiškai reikšmingi numatant moterų taisyklių laužymą. Tai rodo, jog moterų suvoktas motinų autoritarinio auklėjimo stiliaus išreikštumo didėjimas leidžia prognozuoti moterų taisyklių laužymo išreikštumo didėjimą (Beta koef. = 0,182). O moterų suvoktas motinų autoritetingo auklėjimo stiliaus išreikštumo didėjimas leidžia prognozuoti moterų taisyklių laužymo išreikštumo mažėjimą (Beta koef. = -0,196).

22 lentelė. Erzinančio elgesio ir moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus ryšio prognostinės regresijos lygties charakteristikos

	R	R ²	Koreguotasis R ²	F	P
Regresija	0,240 _a	0,058	0,045	4,639	0,004^b

a. priklausomas kintamasis: Erzinantis elgesys;

b. Prognostiniai rodikliai: (Konstanta), Autoritarinis auklėjimo stilius, Autoritetingas auklėjimo stilius, Liberalus auklėjimo stilius

22 lenlėje pateiktuose rezultatuose matome, kad $R^2=0,058$, prognostiniais rodikliais (autoritarinis auklėjimo stilius, autoritetingas auklėjimo stilius ir liberalus auklėjimo stilius) gali būti paaiškinta 6 proc. erzinančio elgesio sklaidos šia regresijos lygtimi ($F=5,501$; $p=0,004$). Taigi galime teigti, kad šioje tirinėjamoje moterų imtyje auklėjimo stiliai turi statistiškai reikšmingą prognostinę vertę moterų erzinančiam elgesiui.

23 lentelė. Moterų erzinančio elgesio prognostiniai rodikliai

	B	Beta koeficientas	t	P
(Konstanta)	-1,385		-1,757	0,080
Autoritarinis auklėjimo stilius	0,046	0,274	3,533	0,000
Autoritetingas auklėjimo stilius	0,017	0,088	1,250	0,213
Liberalus auklėjimo stilius	0,035	0,167	2,071	0,039

Pastaba. Statistiškai reikšminga regresinė prg. pateikta paryškintu šriftu.

23 lentelėje pateikti rezultatai leidžia teigti, kad autoritarinis ($p=0,000$, $p<0,05$) ir liberalus auklėjimo ($p=0,039$, $p<0,05$) stiliai yra statistiškai reikšmingi prognozuojant moterų erzinantį elgesį. Taigi galime teigti, jog moterų suvoktas motinų autoritarinio auklėjimo stiliaus (Beta koef. = 0,274) bei liberalaus auklėjimo stiliaus (Beta koef. = 0,167) išreikštumo didėjimas leidžia prognozuoti moterų erzinančio elgesio išreikštumo didėjimą.

24 lentelė. Saugaus prieraišumo stiliaus ir moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus ryšio prognostinės regresijos lygties charakteristikos

	R	R ²	Koreguotasis R ²	F	P
Regresija	0,231 ^a	0,053	0,041	4,284	0,006^b

a. priklausomas kintamasis: Saugus prieraišumo stilius;

b. Prognostiniai rodikliai: (Konstanta), Autoritarinis auklėjimo stilius, Autoritetingas auklėjimo stilius, Liberalus auklėjimo stilius

Remiantis 24 lentele matome, kad $R^2=0,053$, todėl galime teigti, jog prognostiniais rodikliais (autoritarinis auklėjimo stilius, autoritetingas auklėjimo stilius ir liberalus auklėjimo stilius) gali būti paaiškinta 5 proc. saugaus prieraišumo stiliaus dispersijos ($F=4,284$; $p=0,006$). Todėl galime manyti, kad šioje moterų imtyje auklėjimo stiliai turi statistiškai reikšmingą prognostinę vertę moterų saugaus prieraišumo stiliui.

25 lentelė. Moterų saugaus prieraišumo stiliaus prognostiniai rodikliai

	B	Beta koeficientas	t	P
(Konstanta)	17,569		11,442	0,000
Autoritarinis auklėjimo stilius	0,008	0,025	0,317	0,752
Autoritetingas auklėjimo stilius	-0,050	-0,134	-1,905	0,058
Liberalus auklėjimo stilius	0,104	0,259	3,205	0,002

Pastaba. Statistiškai reikšminga regresinė prg. pateikta paryškintu šriftu.

25 lentelėje matome, kad liberalus ($p=0,002$, $p<0,05$) auklėjimo stilius yra statistiškai reikšmingas numatant moterų saugaus prieraišumo stilių. Todėl galime teigti, jog moterų suvoktas motinų liberalaus auklėjimo stiliaus išreikštumo didėjimas leidžia prognozuoti moterų saugaus prieraišumo stiliaus išreikštumo didėjimą ($B=0,104$).

26 lentelė. Baimingo prieraišumo stiliaus ir moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus ryšio prognostinės regresijos lygties charakteristikos

	R	R ²	Koreguotasis R ²	F	P
Regresija	0,319 _a	0,102	0,090	8,591	0,000^b

a. priklausomas kintamasis: Baimingas prieraišumo stilius;

b. Prognostiniai rodikliai: (Konstanta), Autoritarinis auklėjimo stilius, Autoritetingas auklėjimo stilius, Liberalus auklėjimo stilius

Pažvelgus į 24 lentelę matome, kad $R^2=0,102$, todėl galime teigti, jog prognostiniais rodikliais (autoritarinis auklėjimo stilius, autoritetingas auklėjimo stilius ir liberalus auklėjimo stilius) gali būti paaiškinta 10 proc. baimingo prieraišumo stiliaus sklaidos šia regresijos lygtimi ($F=8,591$; $p<0,001$). Todėl galime teigti, kad šioje moterų imtyje suvokti motinų auklėjimo stiliai turi statistiškai reikšmingą prognostinę vertę moterų baimingo prieraišumo stiliaus įverčiui.

27 lentelė. Moterų baimingo prieraišumo stiliaus prognostiniai rodikliai

	B	Beta koeficientas	t	P
(Konstanta)	3,004		2,655	0,009
Autoritarinis auklėjimo stilius	0,084	0,341	4,502	0,000
Autoritetingas auklėjimo stilius	0,021	0,074	1,081	0,281
Liberalus auklėjimo stilius	0,006	0,018	0,230	0,819

Pastaba. Statistiškai reikšminga regresinė prg. pateikta paryškintu šriftu.

27 lentelėje pateiktuose rezultatuose matome, jog autoritarinis ($p=0,000$, $p<0,05$) auklėjimo stilius yra statistiškai reikšmingas prognozuojant moterų baimingo prieraišumo stilių. Todėl galime teigti, jog moterų suvoktas autoritarinio auklėjimo stiliaus išreikštumo didėjimas leidžia prognozuoti moterų baimingo prieraišumo stiliaus išreikštumo didėjimą ($B=0,084$).

28 lentelė. Neramaus prieraišumo stiliaus ir moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus ryšio prognostinės regresijos lygties charakteristikos

	R	R ²	Koreguotasis R ²	F	P
Regresija	0,235 _a	0,055	0,043	4,452	0,005^b

a. priklausomas kintamasis: Neramus prieraišumo stilius;

b. Prognostiniai rodikliai: (Konstanta), Autoritarinis auklėjimo stilius, Autoritetingas auklėjimo stilius, Liberalus auklėjimo stilius

Iš 28 lentelės pastebime, jog $R^2=0,055$, kuris leidžia manyti, kad prognostiniais rodikliais (autoritarinis auklėjimo stilius, autoritetingas auklėjimo stilius ir liberalus auklėjimo stilius) gali būti paaiškinta 6 proc. neramaus prieraišumo stiliaus sklaidos ($F=4,452$; $p=0,005$). Todėl galime teigti, kad šioje moterų imtyje auklėjimo stiliai turi statistiškai reikšmingą prognostinę vertę moterų neramaus prieraišumo stiliui.

29 lentelė. Moterų neramaus prieraišumo stiliaus prognostiniai rodikliai

	B	Beta koeficientas	t	P
(Konstanta)	5,020		4,535	0,000
Autoritarinis auklėjimo stilius	0,056	0,238	3,068	0,002
Autoritetingas auklėjimo stilius	-0,008	-0,030	-0,433	0,665
Liberalus auklėjimo stilius	0,007	0,025	0,307	0,759

Pastaba. Statistiškai reikšminga regresinė prg. pateikta paryškintu šriftu.

Remiantis 29 lentelėje pateiktais rezultatais matome, jog autoritarinis ($p=0,002$, $p<0,05$) auklėjimo stilius statistiškai reikšmingai prognozuoja moterų neramaus prieraišumo stiliaus išreikštumą. Galime teigti, kad moterų suvoktas autoritarinio auklėjimo stiliaus išreikštumo didėjimas leidžia prognozuoti moterų neramaus prieraišumo stiliaus išreikštumo didėjimą ($B= 0,056$).

30 lentelė. Atmetimo prieraišumo stiliaus ir moterų suvokto motinų auklėjimo stiliaus ryšio prognostinės regresijos lygties charakteristikos

	R	R ²	Koreguotasis R ²	F	P
Regresija	0,190 _a	0,036	0,023	2,845	0,038^b

a. priklausomas kintamasis: Atmetimo prieraišumo stilius;

b. Prognostiniai rodikliai: (Konstanta), Autoritarinis auklėjimo stilius, Autoritetingas auklėjimo stilius, Liberalus auklėjimo stilius

Iš 30 lentelės pateiktų rezultatų matome, jog $R^2=0,036$ ir tai leidžia teigti, jog prognostiniais rodikliais (autoritarinis auklėjimo stilius, autoritetingas auklėjimo stilius ir liberalus auklėjimo stilius) gali būti paaiškinta 4 proc. atmetimo prieraišumo stiliaus sklaidos šia regresijos lygtimi ($F=2,845$; $p=0,038$). Galime teigti, kad šioje tirinėjamoje moterų imtyje auklėjimo stiliai turi statistiškai reikšmingą prognostinę vertę moterų atmetimo prieraišumo stiliui.

31 lentelė. Moterų atmetimo prieraišumo stiliaus prognostiniai rodikliai

	B	Beta koeficientas	t	P
(Konstanta)	7,928		6,333	0,000
Autoritarinis auklėjimo stilius	0,046	0,174	2,214	0,028
Autoritetingas auklėjimo stilius	-0,009	-0,029	-0,404	0,687
Liberalus auklėjimo stilius	0,073	0,224	2,753	0,006

Pastaba. Statistiškai reikšminga regresinė prg. pateikta paryškintu šriftu.

Remiantis 32 lentele matome, kad autoritarinis ($p=0,028$, $p<0,05$) ir liberalus auklėjimo ($p=0,006$, $p<0,05$) stiliai yra statistiškai reikšmingi numatant moterų atmetimo prieraišumo stilių. Gauti rezultatai leidžia teigti, jog moterų suvoktas motinų autoritarinio auklėjimo stiliaus (Beta koef. = 0,174) ir liberalaus auklėjimo stiliaus (Beta koef. = 0,224) išreikštumo didėjimas leidžia prognozuoti moterų atmetimo prieraišumo stiliaus išreikštumo didėjimą.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Šiame darbe buvo siekiama atskleisti moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajas su prieraišumo stiliumi ir suvoktu motinų auklėjimo stiliumi.

Tyrimo metu buvo analizuojama kokius elgesio ir emocijų sunkumus dažniausiai patiria jaunesnės (25 – 35 metų amžiaus) ir vyresnės (36 – 59 metų amžiaus) moterys. Rezultatai atskleidė, jog jaunesnės moterys patiria labiau išreikštą nerimastingumą/depresiškumą, taip pat statistiškai reikšmingai pasižymi labiau išreikštu agresyviu elgesiu nei vyresnės moterys. Gauti tyrimo rezultatai patvirtina Orgeta (2009) gautus tyrimo rezultatus, kurie parodė, kad jaunesni suaugusieji, palyginti su vyresnio amžiaus žmonėmis, pasižymėjo labiau išreikštais emocijų sunkumais. O vyresni suaugusieji pasižymėjo retesniais elgesio sunkumais, kadangi gebėjo geriau susidoroti su impulsyviomis emocijomis. Didėjantis tiriamųjų amžius buvo susijęs su įvairesnėmis emocijų reguliavimo strategijomis. Tą patį patvirtina ir Small, Hertzog, Hultsch ir Dixon (2003) atliktas longitudinalinis tyrimas, kuris atskleidė, jog emociniai sunkumai mažėja amžiui didėjant, ypač tarp moterų. Todėl galime daryti prielaidą, jog didėjant moterų amžiui, įgaunama daugiau gyvenimiškos patirties, kas galimai leidžia lanksčiau priimti gyvenimo iššūkius ir sudėtingas situacijas, jaustis emocionaliai brandesnėmis, ko pasekoje elgesys tampa adaptyvesnis ir kur kas labiau atitinkantis visuomenės normas. Galime manyti, jog visa tai daro įtaką ir jų emocijų ir elgesio sunkumų mažėjimui, didėjant moterų amžiui ir patirčiai.

Analizuodami kokie moterų prieraišumo stiliai labiau išreikšti skirtingose moterų amžiaus grupėse, gauti rezultatai parodė, jog jaunesnės moterys statistiškai reikšmingai pasižymi labiau išreikštu neramiu prieraišumo stiliumi nei vyresnės moterys. Neramus prieraišumo stilius yra vienas iš nerimo dimensijos stilių, kuris pasižymi negatyviu savęs vertinimu ir pozityviu kitų vertinimu. Šie asmenys siekia artumo, tačiau nerimauja, jog kiti to nevertina (Nager & DeVries, 2004). Mūsų gauti duomenys panašūs į William, Robin, Edelstein ir Fraley (2013) gautus rezultatus, kurie parodė, kad suaugusiųjų neramaus prieraišumo stiliaus pasireiškimas buvo dažniausias tarp jaunesnių suaugusiųjų ir rečiausias tarp vidutinio amžiaus ir vyresnių suaugusiųjų. O atmetimo prieraišumo stilius buvo dažniausias tarp vidutinio amžiaus ir retesnis tarp jaunesnių ir vyresnių suaugusiųjų. Tai patvirtina šiame darbe gautus rezultatus, jog vyresnės moterys pasižymi labiau išreikštu atmetimo prieraišumo stiliumi nei jaunesnės moterys. O asmenys, pasižymintys atmetimo prieraišumo stiliumi taip pat pasižymi ir pozityviu savęs vertinimu, bet negatyviu kitų vertinimu, dėl ko ir kyla nuolatinis artimų santykių poreikio patenkinimo neigimas (Nager & DeVries, 2004). Be to, William, Robin, Edelstein ir Fraley (2013) tyrimo rezultatai parodė, kad vyresni asmenys jaučia mažesnę prisirišimo nerimą ir vengimą lyginant jaunesnius ir vyresnius suaugusiuosius. Galime daryti prielaidą, jog jaunesnės moterys, nesijaučia pakankamai užtikrintos ir pasitikinčios savimi bei savo jėgomis, ypač kai šiame

amžiaus tarpsnyje susiduriama su kone daugiausia naujų gyvenimo iššūkių: atsiskyrimas nuo tėvų, savarankiškas gyvenimas, tarpasmeniniai santykiai (santuoka), buitis ir mokėjimas joje tvarkytis, motinystė, šiuolaikinėje visuomenėje dažnai ir karjera, o kur dar aplinkinių vertinimas, tai paaiškintų, kodėl jaunesnės moterys pasižymi labiau išreikštu neramaus prieraišumo stiliumi. Mūsų tyrimo rezultatai atskleidė, jog vyresnės moterys pasižymi labiau išreikštu atmetimo prieraišumo stiliumi, kas leidžia manyti, jog sukaupusios gyvenimiškos patirties ir įgavusios pasitikėjimo savimi atlaikant sunkumus, jos save mato pozityviau, tačiau kitus yra linkusios vertinti negatyviai ir nesiekti tarpasmeninių santykių (Nager & DeVries, 2004), kam galimai turėjo įtakos nesėkmingos santuokos ar nemalonūs tarpasmeniniai ryšiai bei skausmingos artimųjų netektys.

Siekiant tyrime atskleisti moterų elgesio ir sunkumų sąsajas su prieraišumo stiliumi, buvo nustatyta, jog abiejų amžiaus grupių moterys, kurios pasižymi labiau išreikštu saugaus prieraišumo stiliumi, patiria mažiau išreikštą užsisklendimą. Taip pat tiek jaunesnės, tiek vyresnės moterys, kurios pasižymi labiau išreikštu baimingo prieraišumo stiliumi, pasižymi labiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu ir užsisklendimu, taip pat labiau pasižymi agresyviu elgesiu, jaunesnės – labiau pasižymi somatiniais skundais, o vyresnės moterys - erzinančiu elgesiu. Rezultatai atskleidė, jog vyresnės moterys, kurios pasižymėjo labiau išreikštu neramaus prieraišumo stiliumi, pasižymėjo ir labiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu, užsisklendimu, erzinančiu elgesiu bei somatiniais skundais. Baimingo ir neramaus prieraišumo stiliai yra priskiriami nesaugaus prieraišumo stiliui ir Pace ir Zappulla (2011) atlikto tyrimo duomenys parodė, jog abi rūšys sunkumų yra teigiamai susiję su nesaugaus prieraišumo stiliumi, kas sutampa ir su šio tyrimo gautais rezultatais. Panašių tyrimų rezultatai taip pat parodė, jog šie prieraišumo stiliai statistiškai reikšmingai yra susiję su nerimo ir depresijos simptomais (Muris et al., 2001), o Rubin ir kolegų (2004) atliktas tyrimas patvirtina ir mūsų gautus rezultatus, jog baimingo ir neramaus prieraišumo stilius siejasi su užsisklendimu. Apibendrinant galime daryti išvadą, jog moterys, kurios pasižymi saugaus prieraišumo stiliumi, vertinančios tiek save, tiek kitus žmones pozityviai (Nager & DeVries, 2004), natūralu, jog mažiau bus linkusios į užsisklendimą ir sieks tarpasmeninių santykių. Tuo tarpu, moterys, kurios pasižymi labiau išreikštais baimingo, neramaus ir atmetimo prieraišumo stiliais, kurios pasižymi artimų santykių ir praradimo baime, pasitikėjimo kitais stoka, nuolatiniu nerimavimu dėl savo vertės santykiuose bei noru išlikti nepriklausoma ir savarankiška nuo kitų žmonių, natūraliai yra nerimastingos, užsisklendusios (Bartholomew & Griffin, 1994), kas gali paskatinti agreyvų ir erzinantį elgesį bei somatinius negalavimus.

Siekiant atskleisti moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajas su suvoktu motinų auklėjimo stiliumi, gauti tyrimo rezultatai atskleidė, jog abiejose moterų amžiaus grupėse, kurios savo motinų auklėjimo stilių įvertino kaip autoritarinį, pasižymėjo labiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu, agresyviu elgesiu ir taisyklių laužymu bei somatiniais skundais, o šio auklėjimo stiliaus jaunesnės

moterys taip pat pasižymėjo labiau išreikštu užsisklendimu, kai tuo tarpu vyresnės moterys – erzinančiu elgesiu. Gauti tyrimo rezultatai patvirtina išsikeltą tyrimo hipotezę, jog moterų suvoktas motinų autoritarinis auklėjimo stilius teigiamai siejasi su moterų labiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu bei labiau pasižymi agresyviu elgesiu. Tai sutampa su Scanlon ir Epkins (2015) atlikto tyrimo rezultatais, kurie parodo, jog suaugę, kurie negatyviai įvertino savo tėvų auklėjimo stilių, buvo susiję su didesniu neigiamo emocionalumo lygiu, įskaitant pyktį, priešišumą, depresiją ir nerimą. Jaunesnės moterys, kurios savo motinų auklėjimo stilių įvertino kaip autoritetingą, pasižymi mažiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu, užsisklendimu, agresyviu elgesiu ir taisyklių laužymu. Tai gali būti patvirtinta McKinney ir Renk (2008) atlikto tyrimu, kurio rezultatai parodė, jog šeimoje esant bent vienam iš tėvų, kuris remiasi autoritetingu auklėjimo stiliumi, skatina aukštesnius savivertės įverčius ir žemesnius depresijos bei nerimo įverčius, o kitas panašus tyrimas, parodė, jog taip pat šis auklėjimo stilius siejasi ir su žemesniais netinkamo elgesio įverčiais (Simons & Conger, 2007). Abiejų amžiaus grupių moterys, kurios savo motinų auklėjimo stilių įvertino kaip liberalų, pasižymi mažiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu, šio auklėjimo stiliaus jaunesnės moterys, pasižymi mažiau išreikštu užsisklendimu. Nors esama priešingų rezultatų, kurie gauti atlikus tyrimą, Shahla, Mansor, Rohani ir Mariani (2011) teigia, kad motinų, kurios naudojo liberalų auklėjimo stilių, atžalos dažniau pasižymėjo antisocialiu elgesiu bei liberalus auklėjimo stilius teigiamai koreliuoja su atžalų patiriamais eksternaliais elgesio sunkumais. Apibendrinat galime teigti, jog moterys, kurias auklėjo remiantis autoritariniu auklėjimo stiliumi, kuomet, pasitelkiama stipri kontrolė, didelis reiklumas vaiko atžvilgiu bei stokojama emocinės šilumos (Baumrind, 1971), suaugusios ir tikėtina įgavusios fizinę laisvę, labiau linkusios nerimauti, nes tenka veikti savarankiškai, būti užsisklendusioms ir pasižymėti agresyviu elgesiu bei taisyklių laužymu, kas gali būti laikoma kaip pasipriešinimu buvusiai tvarkai arba padarinys to, kad vaikystėje nebuvo sudaryta sąlygų pačioms įtvirtinti adaptyvaus elgesio modelių. Todėl natūralu, jog moterys, kurias auklėjo remiantis autoritetingu ir liberaliu auklėjimo stiliais, patiria kur kas mažiau išreikštus šiuos emocijų ir elgesio sunkumus.

Tyrimo rezultatai, leidę atskleisti moterų prieraišumo stiliaus sąsajas su suvoktu motinų auklėjimo stiliumi, parodė, kad moterys, kurių motinos auklėjo jas labiau išreikštu autoritariniu auklėjimo stiliumi, pasižymėjo labiau išreikštais baimingo ir neramaus prieraišumo stiliais. Tai patvirtina tyrime išsikeltą hipotezę, jog moterų suvoktas motinų autoritarinis auklėjimo stilius teigiamai siejasi su labiau išreikštu moterų baimingo ir neramaus prieraišumo stiliumi. Gauti rezultatai sutampa ir su Vendemia (2005) atlikto tyrimo rezultatais, kuris parodė, jog suaugusių moterų ir vyrų negatyvus tos pačios lyties tėvų įvertinimas statistiškai reikšmingai siejasi su stipriau išreikštu baimingo prieraišumo stiliumi. Toliau analizuojant tyrimo rezultatai parodė, kad moterys, kurias motinos auklėjo labiau liberaliu auklėjimo stiliumi, pasižymėjo labiau išreikštu neramaus prieraišumo

stiliumi. Tačiau esama tokių tyrimų, kurie atskleidė priešingus rezultatus, jog liberalus auklėjimo stilius yra susijęs su saugaus prieraišumo stiliumi (Speirs Neumeister & Finch, 2006), o ne neramaus prieraišumo stiliumi. Apibendrinant galime teigti, jog moterys, kurios buvo auklėjamos remiantis autoritariniu auklėjimo stiliumi, patyrė mažiau emocinės šilumos ir buvo stipriai kontroliuojamos, baudžiamos tiek fizinėmis, tiek psichologinėmis bausmėmis (Pilarinos & Solomon, 2017), ko pasekoje susiformuoja baimingo ir neramaus prieraišumo stiliai. O tuo tarpu moterys, kurias auklėjo remiantis liberalus auklėjimo stiliumi, patyrusios besąlygišką savo elgesio, net ir netinkamo priėmimą, nepatyrusios motinos kontrolės, jautusios bet koki motinos prisitaikymą prie dukros norų (Baumrind, 1971), galimai paskatina susiformuoti neramaus prieraišumo stilių, kuomet nuolatos nerimaujama dėl savo vertės santykiuose su kitais.

Siekiant įvertinti suvokto motinų auklėjimo stiliaus prognostinę vertę suaugusių moterų prieraišumo stiliui ir elgesio bei emocijų sunkumams, atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad moterų suvoktas motinų autoritarinis auklėjimo stilius leidžia prognozuoti suaugusių moterų labiau išreikštą nerimastingumą/depresišumą, somatinius skundus, agresyvų elgesį, taisyklių laužymą, erzinantį elgesį. Moterų suvoktas motinų autoritarinis auklėjimo stilius leidžia prognozuoti suaugusių moterų labiau išreikštą baimingo, neramaus ir atmetimo prieraišumo stilius. Šio tyrimo rezultatai sutampa su Rothrauff, Cooney ir An (2009) atlikto tyrimo rezultatais, kurie parodė, kad suaugusieji, kurie įvertino savo tėvų auklėjimą kaip autoritarinį, lyginant su autoritetingais ir liberaliais tėvais, pasižymėjo žemesne psichologine gerove ir daugiau išreikštais depresijos simptomais. Tyrimo gauti rezultatai atskleidė, kad moterų suvoktas motinų autoritetingas auklėjimo stilius leidžia prognozuoti suaugusių moterų mažiau išreikštą nerimastingumą/depresišumą, agresyvaus elgesio ir taisyklių laužymo išreikštumą. Shaw, Krause, Chatters, Connell ir Ingersoll-Dayton (2004) atliko tyrimą, kuris atskleidė, jog suaugusieji, kurie įvertino savo sąveiką su tėvais vaikystėje teigiamai, yra labiau linkę į socialinius santykius, kurie yra palankūs, skatina psichologinę gerovę ir prisideda prie geresnės fizinės sveikatos ir mažesnės depresijos rizikos, kas patvirtina ir šio tyrimo gautus rezultatus. Taip pat tyrimo gauti rezultatai atskleidė, kad moterų suvoktas motinų liberalus auklėjimo stilius leidžia prognozuoti suaugusių moterų pasižymėjimą erzinančiu elgesiu ir saugaus bei atmetimo prieraišumo stilių didesnę išreikštumą. Panašūs rezultatai gauti ir Lamborn, Mounts, Steinberg ir Dornbusch (1991) tyrime, kuris parodė, kad liberalaus auklėjimo stiliaus tėvų šeimoje augę vaikai, gali būti labiau pasitikintys savimi, tačiau dažniau patiri mažesnę savikontrolės lygį (pvz., dažnesnį narkotikų vartojimą ir nusižengimą taisyklėms) nei tėvų vaikai, kuriuos auklėjo remiantis autoritariniu ir autoritetingu auklėjimo stiliais.

Aptarus gautus tyrimo rezultatus pastebime, jog daugelis tyrimų sutampa bei esama keletas tyrimų, kurių rezultatų skiriasi tyrinėjant suaugusių moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajas su prieraišumo stiliumi ir suvokto motinos auklėjimo stiliumi. Loeber, Drinkwater, Yin, Anderson,

Schmidt ir Crawford (2000) nustatė, jog tėvų auklėjimo stilius gali skirtis įvairiose vaikų amžiaus grupėse ir gali turėti skirtingą poveikį individo rezultatams skirtingais vystymosi laikotarpiais. Pastebint, kad dažniausiai pasitelkiami amžiaus tarpsniai, kuriuose tyrinėjami tėvų auklėjimo stilių padariniai yra vaikystė ir paauglystė, galime teigti, jog mūsų tyrimas atskleidžia, kad taip pat tikslinga yra tirti ir jaunų suaugusiųjų bei vyresnio amžiaus moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajas su prieraišumo stiliumi ir suvoktu motinų auklėjimo stiliumi. Kita vertus, Rothrauff, Cooney ir An (2009) pabrėžia, kad asmenys, perėję į suaugusiųjų amžiaus tarpsnį, įgyja įvairų spektrą patirčių, nesusijusių su tėvais, ir šios naujos patirtys daro alternatyvią įtaką asmens vystymuisi, kas gali sumažinti ryšį su tėvų pasirinktų auklėjimo stilių padariniais.

Tyrimo ribotumai ir tolimesnės tyrimo gairės:

Tyrimui buvo pasirinkta patogioji moterų imtis, kas negalėjo užtikrinti tolygias moterų grupes palyginimui elgesio ir emocijų sunkumų atžvilgiu. Ateityje tikslinga būtų tirti moteris, kurios tikėtina pasižymi elgesio ir emocijų sunkumų nuokrypiais (įtraukti klinikinę moterų grupę), lyginant su moterimis, kurios yra šių sunkumų normų ribose. Taip pat ateityje būtų pravartu atlikti pakartotinį tyrimą išskiriant tikslines moterų grupes: nuolatos kontaktuojančias su savo motinomis; retai kontaktuojančias su savo motinomis; atitolusias arba netekusias motinos (pvz., kokios ryšio nutraukimo priežastys; jei mirusi motina, kaip senai mirė, ar šiuo metu prisimena ir laikosi jos pamokymų ir pan.). Remiantis šiais duomenimis, būtų galima papildomai įvertinti tyrimo dalyvių ryšio su savo motina stiprumą, dažnumą, bendravimo formą bei auklėjimo stilių, kas galimai padidina arba sumažina įtaką moterų elgesio ir emocijų sunkumams.

IŠVADOS

1. Palygintus tyrime dalyvavusių moterų (25-35 ir 36-59 m.) elgesio ir emocijų sunkumus, prierašumo stilių bei suvoktą motinų auklėjimo stilių, nustatyta:
 - 1.1. Jaunesnėms moterims būdingas labiau išreiktas nerimastingumas/depresiškumas ir agresyvus elgesys nei vyresnėms moterims.
 - 1.2. Jaunesnėms moterims būdingas labiau išreiktas neramaus prierašumo stilius nei vyresnėms moterims, o vyresnėms moterims būdingas labiau išreiktas atmetimo prierašumo stilius nei jaunesnėms moterims.
 - 1.3. Skirtumų tarp jaunesnių ir vyresnių tiriamųjų suvokto motinos auklėjimo stiliaus išreikštumo nenustatyta.
2. Nustatytos šios moterų elgesio bei emocijų sunkumų ir prierašumo stiliaus sąsajos:
 - 2.1. Tyrime dalyvavusios moterys, kurioms būdingas labiau išreiktas saugaus prierašumo stilius, pasižymėjo mažiau išreikštu užsisklendimu.
 - 2.2. Tyrime dalyvavusios moterys, kurioms būdingas labiau išreiktas baimingo prierašumo stilius, pasižymėjo ir labiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu, užsisklendimu, agresyviu elgesiu, taip pat jaunesnės moterys pasižymėjo labiau išreikštais somatiniais skundais, o vyresnės moterys - erzinančiu elgesiu.
 - 2.3. Vyresnės moterys, kurioms būdingas labiau išreiktas neramaus prierašumo stilius, pasižymėjo labiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu, užsisklendimu, erzinančiu elgesiu ir somatiniais skundais.
3. Nustatytos šios moterų elgesio ir emocijų sunkumų ir suvokto motinų auklėjimo stiliaus išreikštumo sąsajos:
 - 3.1. Tyrime dalyvavusios moterys, kurios suvoktą motinų auklėjimo stilių įvertino kaip labiau autoritarinį, pasižymėjo labiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu, agresyviu elgesiu ir taisyklių laužymu bei somatiniais skundais, taip pat jaunesnės moterys pasižymėjo labiau išreikštu užsisklendimu, o vyresnės moterys – erzinančiu elgesiu.
 - 3.2. Tyrime dalyvavusios moterys, kurios suvoktą motinų auklėjimo stilių įvertino kaip labiau liberalų, pasižymėjo mažiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu, taip pat jaunesnės moterys pasižymėjo mažiau išreikštu užsisklendimu.
 - 3.3. Jaunesnės moterys, kurios suvoktą motinų auklėjimo stilių įvertino kaip labiau autoritetingą, pasižymėjo mažiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu, užsisklendimu, agresyviu elgesiu ir taisyklių laužymu.

- 3.4. Hipotezė - moterų suvoktas motinų autoritarinis auklėjimo stilius teigiamai siejasi su moterų labiau išreikštu nerimastingumu/depresiškumu bei agresyviu elgesiu, pasitvirtino.
4. Nustatytos šios moterų prieraišumo stiliaus ir suvokto motinų auklėjimo stiliaus sąsajos:
- 4.1. Tyrime dalyvavusios moterys, kurios suvoktą motinų auklėjimo stilių įvardino kaip autoritarinį, pasižymėjo labiau išreikštu baimingo ir neramaus prieraišumo stiliais.
- 4.2. Tyrime dalyvavusios moterys, kurios suvoktą motinų auklėjimo stilių įvardino kaip liberalų, pasižymėjo labiau išreikštu neramaus prieraišumo stiliumi.
- 4.3. Hipotezė - moterų suvoktas motinų autoritarinis auklėjimo stilius teigiamai siejasi su labiau išreikštais moterų baimingu ir neramiu prieraišumo stiliumi, pasitvirtino.
5. Moterų suvoktas motinų autoritarinis auklėjimo stilius leidžia prognozuoti suaugusių moterų labiau išreikštą nerimastingumą/depresiškumą, somatinius skundus, agresyvų elgesį, taisyklių laužymą, erzinantį elgesį bei labiau išreikštą baimingo, neramaus ir atmetimo prieraišumo stilius. Suvoktas motinų autoritetingas auklėjimo stilius leidžia prognozuoti moterų mažiau išreikštą nerimastingumą/depresiškumą, agresyvaus elgesio ir taisyklių laužymo išreikštumą. Suvoktas motinų liberalus auklėjimo stilius leidžia prognozuoti suaugusių moterų labiau išreikštą erzinantį elgesį, saugaus ir atmetimo prieraišumo stilių didesnį išreikštumą.

LITERATŪRA:

Achenbach, T. M., Connors, H. C., Verhulst, F. C., & Howell, C. T. (1989). Replication of empirically derived syndromes as a basis for taxonomy of child / adolescent psychology. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 17, 299–323.

Akhter, N., Hanif, R., Tariq, N., & Atta, M. (2011). Parenting styles as predictors of externalizing and internalizing behavior problems among children. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 26(1), 18–35.

Backstrom, M., & Holmes, B. M. (2001). Measuring adult attachment: A construct validation of two self-report instruments. *Scandinavian Journal of Psychology*, 42, 79–86.

Bandura, A., & Walters, R. H. (1959). *A study of the influence of child rearing practices and family interrelationships*. New York: Ronald Press.

Barber, B. K., & Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of children and adolescents. *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents*. Washington, DC: American Psychological Association.

Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296–3319.

Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226 – 244.

Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monograph*, 4, 1–103.

Baumrind, D. (1991). The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use. *Journal of Early Adolescent*, 11(1), 56–95.

Bergin, C., & Bergin, D. (2009). Attachment in the classroom. *Educational Psychology Review*, 21, 141–170.

Berry, K., Wearden, A., Barrowclough, C., & Liversidge, T. (2006). Attachment styles, interpersonal relationships and psychotic phenomena in a non-clinical student sample. *Personality and Individual Differences*, 41, 707–718.

Bifulco, A., Figueiredo, B., Guedeney, N., Gorman, L. L., Hayes, S., Muzik, M., Glatigny-Dallay, E., Valoriani, V., Kammerer, M. H., & Henshaw, C. A., (2004). Maternal attachment style and depression associated with childbirth: Preliminary results from a European/ US cross-cultural study. *British Journal of Psychiatry*, 184, 31–37.

Byng-Hall, J. (2002). Relieving parentaed children's burdens in families with insecure attachment patterns. *Family Process*, 41, 375–388.

- Bornstein, R. F., & Cecero, J. J. (2000). Deconstructing dependency in a five-factor world: A meta-analytic review. *Journal of Personality Assessment*, *74*, 324–343.
- Bosmans, G., Braet, C., Beyers, W., Van Leeuwen, K., & Van Vlierberghe, L. (2011). Parents' power assertive discipline and internalizing problems in adolescents: The role of attachment. *Parenting: Science and Practice*, *11*(1), 34–55.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachments and healthy development*. New York, NY: Basic Books.
- Buehler C., & Gerard J. M. (2002). Marital conflict, ineffective parenting, and children's and adolescents's maladjustment. *Journal of Marriage and the Family*, *64*, 78–93.
- Buist, K. L., Dekovic, M., Meeus, W., & Van Aken, M. A. G. (2004). The reciprocal relationship between early adolescent attachment and internalizing and externalizing problem behaviour. *Journal of Adolescence*, *27*, 251–266.
- Canetti, L., Bachar, E., Galili-Weisstub, E., Kaplan De-Nour, A., & Shalev, A. Y. (1997). Parental bonding and mental health in adolescence. *Adolescence*, *32*, 381–394.
- Carranza, L. V., Kilmann, P. R., & Vendemia, J. M. V. (2009). Links between parent characteristics and attachment variables for college students of parental divorce. *Adolescence*, *44*, 174.
- Chang, L., Dodge, K. A., Shwartz, D., & McBride – Chang, C. (2003). Harsh Parenting in Relation to Child Emotion Regulation and Agression. *Journal of Family Psychology*, *17*(4), 598–606.
- Collins, W. A., & Steinberg, L. (2006). Adolescent development in interpersonal context. *Handbook of child psychology*. New York: Wiley.
- Craig, L., & Mullan, K. (2011). How Mothers and Fathers Share Childcare: A Cross-National Time-Use Comparison. *American Sociological Review*, *76*, 834–861.
- Cramer, P. (2011). Young adult narcissism: A 20-year longitudinal study of the contribution of parenting styles, preschool precursors of narcissism, and denial. *Journal of Research in Personality*, *45*, 19–28.
- Crispi, E. L., Schiaffino, K., & Berman, W. H. (1997). The contribution of attachment to burden in adult children of institutionalized parents with dementia. *The Gerontologist*, *37*, 52–60.
- Cross, D. R., (2007). Infant - Parent Attachment and the Strange Situation, *Child Psychology*, 1–16.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting Style as Context: An Integrative Model. *Psychological Bulletin*, *113*(3), 487–496.

- Deater-Deckard, K., & Dodge, K. A. (1997). Externalizing behavior problems and discipline revisited: Nonlinear effects and variation by culture, context, and gender. *Psychological Inquiry*, 8, 161–175.
- Dempster, D. (2008). *Multidimensionality of patterns of attachment, sexual attitudes and unwanted sex*. Doctoral dissertation. USA: University of Mississippi.
- Denham, S. A., Workman, E., Cole, P. M., Weissbrod, C., Kendziora, K. T., & Zahn - Waxler, C. (2000). Prediction of externalizing behavior problems from early to middle childhood: The role of parental socialization and emotion expression. *Development and Psychopathology*, 12, 23–45.
- Dong, Q., Yang, B., & Ollendick, T. H. (1994). Fears in Chinese children and adolescents and their relations to anxiety and depression. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35, 351–363.
- Dozier, M., & Lee, S. W. (1995). Discrepancies between self and others report of psychiatric symptomatology: Effects of dismissing attachment strategies. *Development and Psychopathology*, 7(1), 217–226.
- Dozier, M., Stovall, K. C., & Albus, K. E. (1999). Attachment and psychopathology in adulthood. *Handbook of attachment*. New York: Guilford. 497–519.
- Dwairy, M. (2004). Parenting styles and mental health of Arab gifted adolescents. *Gifted Child Quarterly*, 48, 275–286.
- Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Reiser, M., Murphy, B. C., Losoya, S. H., & Guthrie, I. K. (2001). The Relations of Regulation and Emotionality to Children's Externalizing and Internalizing Problem Behavior. *Child Development*, 72(4), 1112–1134.
- Erozkan, A. (2009). Rejection sensitivity levels with respect to attachment styles, gender, and parenting styles: a study with turkish students. *Social behavior and personality*, 37(1), 1–14.
- Feeney, J. A., & Noller, P. (1996). *Adult attachment*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Fingerman, K. L., Chen, P., Hay, E., Cichy, K. E., & Lefkowitz, E. S. (2006). Ambivalent Reactions in the Parent and Offspring Relationship. *The Journals of Gerontology: Series B*, 61, 152–160.
- Fisher, L. R. (1981). Transitions in the Mother-Daughter Relationship. *Journal of Marriage and Family*, 43, 613–622.
- Friedman, G. (1980) The Mother-Daughter Bond. *Contemporary Psychoanalysis*, 16 (1), 90–97.
- Griffin, D. W., & Bartholomew, K. (1994). The metaphysics of measurement: The case of adult attachment. *Advances in Personal Relationships*, 5, 17–52.

- Hamilton, C. E. (2000). Continuity and discontinuity of attachment from infancy through adolescence. *Child Development, 71*, 690–694.
- Hartup, W. W. (1989). Social relationships and their developmental significance. *American Psychologist, 44*, 120–126.
- Irons, C., Gilbert, P., Baldwin, P., Baccus, M. W., & Palmer, M. (2006). Parental recall, attachment relating and self-attacking/self-assurance: Their relationship with depression. *British Journal of Clinical Psychology, 45*, 297–308.
- Jackson, T. (2007). Protective self-presentation, sources of socialization, and loneliness among Australian adolescents and young adults. *Personality and Individual Differences, 43*, 1552–1562.
- Jones, D. J., Forehand, R., & Beach, S. R. (2000). Maternal and paternal parenting during adolescence: forecasting early adult psychosocial adjustment. *Adolescence, 35*(139), 513–30.
- Jones, J. D., Brett, B. E., Ehrlich, K. B., Lejuez, C. W., & Cassidy, J. (2014). Maternal attachment style and responses to adolescents' negative emotions: The mediating role of maternal emotion regulation. *Parenting, 14*, 235–257.
- Karavasilis, L., Doyle, A. B., & Markiewicz, D. (2003). Associations between parenting style and attachment to mother in middle childhood and adolescence. *International Journal of Behavioral Development, 27*, 153–164.
- Kilmann, P. R., Carranza, L. V., & Vendemia, J. M. C. (2006). Recollections of parent characteristics and attachment patterns for college women of intact vs. non-intact families. *Journal of Adolescence, 29*, 89–102.
- Klockars, L., & Sirola, R. (2001). The mother-daughter love affair across the generations. *Psychoanalytic Study of the Child, 56*, 219–37.
- Klohnen, E. C., & Bera, S. (1998). Behavioral and experiential patterns of avoidantly and securely attached women across adulthood: A 31-year longitudinal perspective. *Journal of Personality and Social Psychology, 74*, 211–223.
- Klohnen, E. C., & John, O. P. (1998). Working models of attachment: A theory-based approach. *Attachment theory and close relationships*. New York: Guilford Press.
- Kritzas, N., & Grobler, A. A. (2005). The relationship between perceived parenting styles and resilience during adolescence. *Journal of Child and Adolescent Mental Health, 17*(1), 1–12.
- Laible, D., Carlo, G., Davis, A. N., & Karahuta, E. (2016). Maternal sensitivity and effortful control in early childhood as predictors of adolescents' adjustment: The mediating roles of peer group affiliation and social behaviors. *Developmental Psychology, 52*, 922–932.

Lamborn, S., Mounts, N., Steinberg, L., & Dornbusch, S. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development, 62*, 1049–1065.

Levin, K. A., & Currie, C., (2010). Family structure, mother-child communication, father child communication, and adolescent life satisfaction A cross sectional multilevel analysis. *Health Education, 110*(3), 152–168.

LeVine, R. A., Miller, P. M., & West, M. M. (1988). *Parental behavior in diverse societies*. San Francisco: Jossey-Bass.

Loeber, R., Drinkwater, M., Yin, Y., Anderson, S. J., Schmidt, L. C., & Crawford, A. (2000). Stability of family interaction from ages 6 to 18. *Journal of Abnormal Child Psychology, 28*(4), 353–369.

MacBeth, A., Schwannauer, M., & Gumley, A. (2008). The association between attachment style, social mentalities, and paranoid ideation: An analogue study. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 81*, 79–93.

Malinauskienė, O. ir Žukauskienė, R. (2004). Paauglių depresijos simptomų, savivertės, šeimos socialinio-ekonominio statuso ir tėvų auklėjimo stiliaus sąsajos. *Psichologija, 30*, 17–31.

Mallors, M. H., Neupert, S. D., Charles, S. T., & Almeida, D. M. (2010). Perceptions of Childhood Relationships With Mother and Father: Daily Emotional and Stressor Experiences in Adulthood. *Developmental Psychology, 46*(6), 1651–1661.

Markiewicz, D., Doyle, A. B., & Brendgen, M. (2001). The quality of adolescents' friendships: Associations with mothers' interpersonal relationships, attachments to parents and friends, and prosocial behaviours. *Journal of Adolescence, 24*, 429–446.

Martin, E., Snow, M. S., & Sullivan, K. (2008). Patterns of relating between mothers and preschool-aged children using the Marschak Interaction Method Rating System. *Journal of Early Child Development and Care, 178*, 305 – 314.

Matsuoka, N., Uji, M., Hiramura, H., Chen, Z., Shikai, N., Kishida, Y., & Kitamura, T., (2006). Adolescents' attachment style and early experiences: A gender difference. *Archives of Women's Mental Health, 9*, 23–29.

McCarthy, G., & Maughan, B. (2010). Negative childhood experiences and adult love relationships: The role of internal working models of attachment. *Attachment & Human Development, 12*, 445–461.

McCarty, C. A., & McMahon, R. J. (2003). Mediators of the relation between maternal depressive symptoms and child internalizing and disruptive behavior disorders. *Journal of Family Psychology, 17*, 545–556.

- McKinney, C., & Renk, K. (2008). Differential parenting between mothers and fathers. *Journal of Family Issues*, 29(6), 806–827.
- Meier, A. M., Carr, D. R., Currie, J. M., & Neimeyer, R. A. (2013). Attachment anxiety and avoidance in coping with bereavement: Two studies. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 32(3), 315–334.
- Melendez, M. C., & Melendez, N. (2010). The influence of parental attachment on the college adjustment of White, Black, and Latina/Hispanic women: A cross-cultural investigation. *Journal of College Student Development*, 51(4), 419–435.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2005). Attachment theory and emotion in close relationships: Exploring the attachment-related dynamics of emotional reactions to relational events. *Personal Relationships*, 12(2), 149–168.
- Miller, A. L., Lambert, A. D., & Speirs Neumeister, K. L. (2012). Parenting style, perfectionism, and creativity in high ability and high achieving young adults. *Journal for the Education of the Gifted*, 35(4), 1–22.
- Muris, P., Meesters, C., Merckelbach, H., & Hulsbeck, P. (2000) Worry in children is related to perceived parental rearing and attachment. *Behavior Research and Therapy*, 38, 487–497.
- Muris, P., Meesters, C., Van Melick, M., & Zwambag, L. (2001). Selfreported attachment style, attachment quality, and symptoms of anxiety and depression in young adolescents. *Personality and Individual Differences*, 30, 809–818.
- Murphy, D. A., Armistead, L., Marelich, W. D. & Herbeck, D. M. (2015). Parenting deficits of mothers living with HIV/AIDS who have young children. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 10, 41–54.
- Nager, E. A., & DeVries, B. (2004). Memorializing on the world wide web: patterns of grief and attachment in adult daughters of deceased mothers. *Omega*, 49(1), 43–56.
- Nosko, A., Tieu, T., Lawford, H., & Pratt, M. W. (2011) How Do I Love Thee? Let Me Count the Ways: Parenting During Adolescence, Attachment Styles, and Romantic Narratives in Emerging Adulthood. *Developmental Psychology*, 47, 645– 657
- Nunes, S. A. N., Faraco, A. M. X., Vieira, M. L., & Rubin, K. H. (2013). Externalizing and internalizing problems: Contributions of attachment and parental practices. *Psychology: Research and Review*, 26, 617–625.
- Obegi, J. H., Morrison, T. L., & Shaver, P. R. (2004). Exploring intergenerational transmission of attachment style in young female adults and their mothers. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21(5): 625–638.

- Orgeta, V., (2009). Specificity of age differences in emotion regulation. *Journal of Aging & Mental Health, 13*(6): 818–26.
- Overbeek, G., Vollebergh, W., Meeus, W., Engels, R., & Luijpers E. (2001). Course, co-occurrence, and longitudinal associations of emotional disturbance and delinquency from adolescence to young adulthood: A six years three-wave study. *Journal of Youth and Adolescence, 30*(4), 401–427.
- Pace, U., & Zappulla, C. (2010). Relations between suicidal ideation, depression, and emotional autonomy from parents in adolescence. *Journal of Child and Family Studies, 19*, 747–756.
- Pace, U., & Zappulla, C. (2011). Problem Behaviors in Adolescence: The Opposite Role Played by Insecure Attachment and Commitment Strength. *Journal of Child and Family Studies, 20*, 854–862.
- Pianta, R. C., & Caldwell, C. B. (1990). Stability of externalizing symptoms from kindergarden to first grade and factors related to instability. *Development and Psychopathology, 2*(3), 247–253.
- Randall, P. (2001). *Bullying in adulthood: Assessing the bullies and their victims*. New York, NY: Brunner-Routledge.
- Rothrauff, T. C., Cooney, T. M., & An, J. S. (2009). Remembered parenting styles and adjustment in middle and late adulthood. *Journal of Gerontology: Social Sciences, 64*(1), 137–146.
- Rubin, K. H., Dwyer, K. M., Booth-LaForce, C. L., Kim, A. H., Burgess, K. B., & Rose-Krasnor, L. (2004). Attachment, friendship, and psychosocial functioning in early adolescence. *Journal of Early Adolescence, 24*, 326–356.
- Rubinstein, G., Tziner, A., & Bilig, M. (2012). Attachment, Relationship Quality and Stressful Life Events: A Theoretical Meta-Perspective and Some Preliminary Results. *Revista de Psicología del Trabajo y de Las Organizaciones, 28*, 151–156.
- Rudasill, K. M., Adelson, J. L., Callahan, C. M., Houlihan, D. V., & Keizer, B. M. (2013). Gifted students' perceptions of parenting styles: Associations with cognitive ability, sex, race, and age. *Gifted Child Quarterly, 57*, 15–24.
- Ruppel, E. K., & Curran, M. A. (2012). Relational sacrifices in romantic relationships: Satisfaction and the moderating role of attachment. *Journal of Personal and Social Relationships, 29*, 508–529.
- Rusek, L. G., & Schwartz, G. (1997). Feelings of parental care predict health status in midlife: A 35 year follow up of the Harvard Mastery of Stress Study. *Journal of Behavioral Medicine, 20*(1), 1–13.

- Salzman, J. (1996). Primary attachment in female adolescents: Association with depression, self-esteem and marital identification. *Psychiatry*, *59*, 20–33.
- Scanlon, N. M., & Epkins, C. C. (2015). Aspects of Mothers' Parenting: Independent and Specific Relations to Children's Depression, Anxiety, and Social Anxiety Symptoms. *Journal of Child and Family Studies*, *24*(2), 249–263.
- Schore, J. R., & Schore, A. N. (2008). Modern attachment theory: the central role of affect regulation in development and treatment. *Clinical Social Work Journal*, *36*(1), 9–20.
- Shahla, A., Mansor, B. A. T., Rohani, A., & Mariani, M. (2011). Relationship between Parenting Style and Children's Behavior Problems. *Asian Social Science*, *7*(12).
- Shannon, C. S., & Shaw, S. M. (2008). Mothers and daughters: Teaching and learning about leisure. *Leisure Sciences*, *30*, 1–16.
- Shaw, B. A., Krause, N., Chatters, L. M., Connell, C. M., & Ingersoll, D. B. (2004). Emotional support from parents early in life, aging, and health. *Psychology and Aging*, *19*, 4–12.
- Shields, A., & Cicchetti, D. (2001). Parental maltreatment and emotion dysregulation as risk factors for bullying and victimization in middle childhood. *Journal of Clinical Child Psychology*, *30*, 349–363.
- Simons, L. G., & Conger, R. D. (2007). Linking mother-father differences in parenting to a typology of family parenting styles and adolescent outcomes. *Journal of Family Issues*, *28*, 212–241.
- Small, B. J., Hertzog, C., Hulstsch, D. F., & Dixon, R. A. (2003). Stability and change in adult personality over 6 years: Findings from the Victoria longitudinal study. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, *58*, 166–176.
- Soenens, B., & Elliot, A. J. (2005). The Intergenerational Transmission of Perfectionism: Parents' Psychological Control as an Intervening Variable. *Journal Of Psychology*, *19*(3), 358–366.
- Speirs Neumeister, K. L., & Finch, H. (2006). Perfectionism in highability students: Relational precursors and influences. *Gifted Child Quarterly*, *50*, 238–251.
- Sroufe, L. A., (1983). Infant – caregiver attachment and patterns of adaptation in preschool: The roots of maladaptation and competence. *Minnesota Symposia on Child Psychology*, *16*, 41–83.
- Stackert, R., & Bursik, K. (2003). Why am I unsatisfied? Adult attachment style, gendered irrational relationship beliefs, and young adult romantic relationship satisfaction. *Personality and Individual Differences*, *34*(8), 1419–1429.

- Steele, H., & Steele, M. (1994). *Intergenerational patterns of attachment*. Jessica Kingsley Publishers.
- Steinberg, L., Blatt-Eisengart, I., & Cauffman, E. (2006). Patterns of competence and adjustment from authoritative, authoritarian, indulgent and neglectful homes: Replication in a sample of serious adolescent offenders. *Journal of Research on Adolescence*, *16*, 47–58.
- Steinberg, L., Elmen, J. D., & Mounts, N. S. (1989). Authoritative parenting, psychosocial maturity, and academic success among adolescents. *Child Development*, *1*, 1424–36.
- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Darling, N., Mounts, N. S., & Dornbusch, S. M. (1994). Over-time changes in adjustment and competence among adolescent from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, *65*(3), 754–770.
- Streep, P. (2009). *Mean Mothers*. New York: William Morrow.
- Swartz, D., & Proctor, L. J. (2000). Community violence exposure and children's social adjustment in the school peer group: The mediating roles of emotion regulation and social cognition. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *68*, 670–683.
- Šimulionienė, R., Gedutienė, R., Rugevičius, M., Žakaitienė, A. ir Brazdeikienė, L (2007). *Aseba Suaugusiųjų klausimyno vadovas*. Klaipėdos universiteto leidykla.
- Tereno, S., Soares, I., Martins, C., Celani, C., & Sampaio, D. (2008). Attachment Styles, Memories of Parental Rearing and Therapeutic Bond: A Study with Eating Disordered Patients, Their Parents and Therapists. *European Eating Disorders Review*, *16*, 49–58.
- Thompson, R., Jones, D. J., Litrownik, A. J., English, D. J., Kotch, J. B., Lewis, T., & Dubowitz, H. (2014). Linking Mother and Youth Parenting Attitudes: Indirect Effects via Maltreatment, Parent Involvement, and Youth Functioning. *Child Maltreatment*, *19*(3-4): 233–246.
- Thorberg, F. A., Young, R. M., Sullivan, K. A., & Lyvers, M. (2011). Parental bonding and alexithymia: a meta-analysis. *European Psychiatry*, *26*, 187–193.
- Tur-Porcar, A., Mestre, V., Samper, P., & Malonda, E. (2012). Parenting and children's aggression: Are there differences in the influence of the father and the mother? *Psicothema*, *24*(2), 284–288.
- Umemura, T., Lacinova, L., & Macek, P. (2015). Is emerging adults' attachment preference for the romantic partner transferred from their attachment preferences for their mother, father, and friends? *Emerging Adulthood*, *3*, 179–193.
- Waldman, T. L., Silber, D. E., Holmstrom, R. W. & Karp, S. A. (1994). Personality characteristics of incest survivors on the Draw-A-Person Questionnaire. *Journal Personality Assessment*, *63*(1), 97–104.

Warren, S. L., Huston, L., Egeland, B., & Sroufe, L. A. (1997). Child and adolescent anxiety disorders and early attachment. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *36*, 637–644.

Waters, E., Merrick, S., Treboux, D., Crowell, J., & Albersheim, L. (2000). Attachment security in infancy and early adulthood: A twenty-year longitudinal study. *Child Development*, *71*, 684–689.

Waters, E., Weinfield, N. S., & Hamilton, C. E. (2000). The stability of attachment security from infancy to adolescence and early adulthood: General discussion. *Child Development*, *71*, 703–706.

West, M. L., & Sheldon-Keller, A. E. (1994). *Patterns of relating: An adult attachment perspective*. New York, NY: Guilford Press.

William, J., Robin, S. C., Edelstein, R., & Fraley, C. (2013). From the Cradle to the Grave: Age Differences in Attachment From Early Adulthood to Old Age. *Journal of Personality*, *81*, 171–183.

Winnicot, D.W. (2000) *Vaikas, šeima ir išorinis pasaulis*. Vilnius: Via Recta.

Wolfradt, U., Hempel, S., & Miles, J. N. V. (2003). Perceived parenting styles, depersonalisation, anxiety and coping behavior in adolescents. *Personality and Individual Differences*, *34*, 521–532.

SANTRAUKA

Inga Zeniauskienė. *Moterų elgesio ir emocijų sunkumai: sąsajos su prieraišumo stiliumi ir suvoktu motinų auklėjimo stiliumi*. Psichologijos studijų programos magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovė prof. dr. Audronė Liniauskaitė, Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2019 – 65 p.

Tyrimo tikslas - atskleisti moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajas su prieraišumo stiliumi ir suvoktu motinų auklėjimo stiliumi. Tyrimu buvo siekiama palyginti jaunesnių ir vyresnių moterų amžiaus grupių elgesio ir emocijų sunkumų bei prieraišumo stiliaus išreikštumą. Taip pat buvo siekiama atskleisti tyrime dalyvavusių moterų elgesio ir emocijų sunkumų sąsajas su prieraišumo stiliumi bei suvoktu motinų auklėjimo stiliumi ir įvertinti pastarojo prognostinę vertę moterų elgesio ir emocijų sunkumams bei prieraišumo stiliui.

Tyrimo dalyvavo 232 moterys, kurių amžius nuo 25 iki 59 (vidurkis – 37 metų). Tyrimas buvo atliktas Klaipėdoje, Kaune, Vilniuje bei šių miestų rajonuose. Moterų elgesio ir emocijų sunkumams nustatyti buvo naudojamas 18 – 59 metų amžiaus paties suaugusiojo pildomas klausimynas (Adult Self Report for Age 18 – 59 (ASR), T. M. Achenbach ir kolegos, 1999), prieraišumo stiliui nustatyti - Tarpasmeninių santykių skalė (Relationship Scale Questionnaire, RSQ), kurio autoriai K. Bartholomew ir D.Griffin (1994). Moterų suvokto savo motinų auklėjimo stilių nustatymui buvo naudojamas Tėvų auklėjimo stilių klausimynas (Parental Authority Questionnaire, PAQ, 1991), kurį sukūrė John R. Buri.

Tyrimo rezultatai parodė, jog jaunesnės moterys patiria labiau išreikštus elgesio ir emocijų sunkumus nei vyresnės. Rasti statistiškai reikšmingi ryšiai tarp moterų elgesio ir emocijų sunkumų bei prieraišumo stiliaus: labiau išreikšti elgesio ir emocijų sunkumai siejosi su baimingo ir neramaus prieraišumo stiliais. Moterys, kurios suvoktą motinų auklėjimo stilių įvertino kaip autoritarinį ir liberalų, pasižymėjo labiau išreikštais elgesio ir emocijų sunkumais. Moterys, kurios suvoktą motinų auklėjimo stilių įvertino kaip autoritetingą, pasižymėjo mažesniu elgesio ir emocijų sunkumų išreikštumu. Taip pat rasta sąsajų tarp moterų prieraišumo stiliaus ir suvokto motinų auklėjimo stiliaus, nustatyta, jog neramaus prieraišumo stilius siejasi su autoritariniu ir liberaliu auklėjimo stiliumi. Suvoktas motinų autoritarinis auklėjimo stilius prognozuoja suaugusių moterų labiau išreikštą nerimastingumą/depresiškumą, somatinius skundus, agresyvų elgesį, taisyklių laužymą, erzinantį elgesį bei labiau išreikštą baimingo, neramaus ir atmetimo prieraišumo stilius. Suvoktas motinų autoritetingas auklėjimo stilius prognozuoja moterų mažiau išreikštą nerimastingumą/depresiškumą bei mažesnę agresyvaus elgesio ir taisyklių laužymo išreikštumą. Suvoktas motinų liberalus auklėjimo stilius prognozuoja suaugusių moterų labiau išreikštą erzinantį elgesį bei saugaus ir atmetimo prieraišumo stilių didesnę išreikštumą.

SUMMARY

Inga Zeniauskienė. *Women's Behavioral and Emotional Difficulties: Links with the Attachment Style and Perceived Maternal Parenting Style*. Master Thesis in Psychology. Supervisor prof. dr. Audronė Liniauskaitė, Klaipėda University: Klaipėda, 2019 – 65 p.

Study aim: to reveal the relationships between women's behavioral and emotional difficulties in terms of psychological style attachment and the perceived style of parenting. The study was aimed at comparing the behavioral and emotional difficulties of the style of attachment of younger and older women in the age group. The study was aiming also to reveal the relationships of the women involved in the study in terms of the behavioural and emotional difficulties and the style of attachment, the perceived style of maternal parental style; to assess the prognostic value of women's behavioral and emotional difficulties and attachment style.

The study included 232 women aged 25 to 59 (mean 37 years). The study was conducted in Klaipėda, Kaunas, Vilnius and in the districts of these cities. The Adult Self Report for Age 18 – 59 (ASR, 1999), by T. M. Achenbach and Colleagues was used to identify the problems of female behaviour and emotions; for identification of the attachment style - Relationship Scale Questionnaire (RSQ, 1994), by K. Bartholomew and D.Griffin. The Parent Authority Questionnaire (PAQ, 1991), created by John R. Buri, was used to identify women's parenting styles inherited from their mothers.

The results of the study showed that younger women experience more pronounced behavioural and emotional difficulties than older ones. A statistically significant relationship between female behavioral and emotional difficulties and attachment style was found – difficulties of behaviour and emotions were the more pronounced when they were related to the styles of fearful and preoccupied attachment. Women who evaluated the perceived style of mother's parenting as authoritarian and permissive had a more pronounced expression of behavioral and emotional difficulties. Women who evaluated the perceived style of mother's parenting as authoritative were characterized by decreased expression of behavioural and emotional difficulties. A link was also found between female attachment style and perceived style of mother's parenting style, which showed that the style of preoccupied attachment is related to authoritarian and permissive style of parenting. A perceived mother's authoritarian style of parenting predicts expressions of pronounced anxiety/depression feelings, somatic complaints, aggressive behaviour, breaking rules, annoying behaviours, and a more pronounced expression of fearful, preoccupied and dismissing attachment style in adult women. A perceived mother's authoritative parenting style predicts less pronounced feelings of anxiety/depression among women and a less prominent expression of aggressive behaviour and breaking rules. The perceived permissive style of mother's parenting predicts

expression of more pronounced annoying behaviour and greater expression of secure and dismissing attachment styles in adult women.

PRIEDAI

1 priedas
Tarpasmeninių santykių skalė

Pagalvokite apie visus žmones savo gyvenime. Dabar perskaitykite kiekvieną iš pateiktų teiginių ir nuspręskite ir įvertinkite penkių balų skalėje, kiek tiksliai jie aprašo Jūsų jausmus.

	Visiškai man netinka	Kartais man tinka	Šiek tiek man tinka	Dažnai man tinka	Labai man tinka
1. Man sunku priklausyti nuo kitų žmonių.	1	2	3	4	5
2. Man labai svarbu jaustis nepriklausoma.	1	2	3	4	5
3. Man lengva tapti emociškai artima kitiems žmonėms.	1	2	3	4	5
4. Aš noriu visiškai susiliesti su kitu žmogumi.	1	2	3	4	5
5. Aš nerimauju, kad liksiu įskaudinta, jei tapsiu per daug artima kitiems žmonėms.	1	2	3	4	5
6. Aš jaučiuosi patenkinta ir be artimų emocinių santykių.	1	2	3	4	5
7. Aš nesu tikra, kad galiu pasikliauti tuo, kad kiti žmonės bus šalia, kai man jų reikės.	1	2	3	4	5
8. Aš noriu būti visiškai emociškai artima kitiems žmonėms.	1	2	3	4	5
9. Aš nerimauju, kad būsiu viena.	1	2	3	4	5
10. Aš gerai jaučiuosi pasitikėdama kitais žmonėmis.	1	2	3	4	5

11. Aš dažnai nerimauju, kad romantinis partneris manęs iš tikrųjų nemyli.	1	2	3	4	5
12. Man sunku pilnai patikėti kitais.	1	2	3	4	5
13. Aš nerimauju kad kiti žmonės taps man per daug artimi.	1	2	3	4	5
14. Aš noriu emociškai artimų santykių.	1	2	3	4	5
15. Jaučiuosi gerai, kai kiti žmonės manimi pasikliauja.	1	2	3	4	5
16. Aš nerimauju, kad kiti nevertina manęs tiek, kiek aš vertinu juos.	1	2	3	4	5
17. Kiti žmonės niekada nebūna šalia, kai jų reikia.	1	2	3	4	5
18. Kartais mano noras visiškai susiliesti atbaido žmones.	1	2	3	4	5
19. Man labai svarbu jaustis savarankiška.	1	2	3	4	5
20. Aš darausi nervinga, kai bet kas tampa per daug artimas man.	1	2	3	4	5
21. Aš dažnai nerimauju, kad romantinis partneris nenorės likti su manimi.	1	2	3	4	5
22. Aš linkusi neturėti manimi pasikliaujančių žmonių.	1	2	3	4	5
23. Man neramu, kad galiu būti palikta.	1	2	3	4	5

24. Aš jaučiuosi nejaukiai, kai būnu emociškai artima kitiems.	1	2	3	4	5
25. Aš manau, kad kiti žmonės nenori tapti tokie artimi, kaip kad norėčiau aš.	1	2	3	4	5
26. Aš labiau mėgstu nepasikliauti kitais.	1	2	3	4	5
27. Aš žinau, kad kiti man padės, jei man prireiks pagalbos.	1	2	3	4	5
28. Man neramu, kad kiti žmonės nepripažins manęs.	1	2	3	4	5
29. Romantinis partneris dažnai nori būti emociškai artimesnis nei man norėtųsi.	1	2	3	4	5
30. Man ganėtinai lengva tapti emociškai artima kitiems.	1	2	3	4	5

Tėvų auklėjimo stilių klausimynas

Įdėmiai perskaitykite ir įvertinkite kiekvieną teiginį penkių balų skale (kur 1 – visiškai nesutinku; 2 – iš dalies nesutinku; 3 – nežinau; 4 – iš dalies sutinku; 5 – visiškai sutinku) pagal tai, kiek jis atitinka Jūsų santykius su motina (globėja ar kitu ją pakeitusiu asmeniu) vaikystėje ir paauglystėje (iki 16 metų).

Kai aš augau...	Visiškai nesutinku	Iš dalies nesutinku	Nežinau	Iš dalies sutinku	Visiškai sutinku
1. ... mano motina manė, kad darnioje šeimoje vaikų nuomonė tokia pat svarbi kaip ir tėvų.	1	2	3	4	5
2. ... ir kai mes, vaikai, nesutikdavome su motinos nuomone, ji manė, kad mūsų pačių labai, mes turime sutikti su tuo, kas jos nuomone yra teisinga.	1	2	3	4	5
3. ... ir kai mano motina liepdavo man ką nors daryti, ji tikėdavosi, kad aš tai atliksiu nedelsdama ir neklausinėdama.	1	2	3	4	5
4. ... ir jei būdavo kažkas nusprendžiama, motina visada paaiškindavo vaikams, kam to reikia.	1	2	3	4	5
5. ... mano motina visuomet skatindavo kalbėtis, kai aš manydavau, jog šeimos taisyklės ir apribojimai yra nepagrįsti.	1	2	3	4	5
6. ... mano motina visuomet manė, kad vaikams reikia duoti laisvę	1	2	3	4	5

apsispręsti ir daryti, ką jie nori daryti, net jei tai neatitinka tėvų norų.					
7. ... mano motina neleisdavo man abejoti jokiais jos sprendimais.	1	2	3	4	5
8. ... mano motina man nurodydavo, kokios veiklos imtis ar kokį sprendimą priimti.	1	2	3	4	5
9. ... mano motina visada manė, kad reikia naudoti daugiau jėgos tam, kad vaikai elgtųsi taip, kaip prideda.	1	2	3	4	5
10. ... mano motina nemanė, kad aš privalau paklusti taisyklėms ir nustatytoms elgesio normoms vien todėl, kad jas nustatė valdžią turintis asmuo.	1	2	3	4	5
11. ... aš žinojau, ko iš manęs motina laukia, tačiau visada jausdavau laisvę diskutuoti su ja, jei manydavau, kad lūkesčiai yra nepagrįsti.	1	2	3	4	5
12. ... mano motina manė, kad tėvai privalo anksti vaikus išmokyti, kas šeimoje yra viršiausias.	1	2	3	4	5
13. ... mano motina retai išsakydavo savo lūkesčius ir nurodymus, kaip turiu elgtis.	1	2	3	4	5
14. ... dažniausiai mano motina, priimdama šeimos sprendimus, darė tai, ko norėjo vaikai.	1	2	3	4	5
15. ... mano motina visada racionaliai ir objektyviai pamokydavo vaikus, kaip reikia elgtis.	1	2	3	4	5

16. ... mano motina labai nuliūsdavo, jei nesutikdavau su jos nuomone.	1	2	3	4	5
17. ... mano motina manė, kad dauguma problemų visuomenėje gali būti išspręstos, jei tėvai vaikams augant neribotų jų veiklos, sprendimų ir troškimų.	1	2	3	4	5
18. ... mano motina leisdavo man suprasti, kokio elgesio ji tikisi iš manęs, ir jei aš neatitikdavau jos lūkesčių, ji mane baudavo.	1	2	3	4	5
19. ... mano motina, per daug nenurodinėdama, leisdavo man apsispręsti pačiai dėl daugelio dalykų.	1	2	3	4	5
20. ... mano motina atsižvelgdavo į vaikų nuomonę priimant šeimyninius sprendimus, bet ji nenusprendavo vaikų naudai vien dėl to, jog jie taip norėdavo.	1	2	3	4	5
21. ... mano motina nelaikė savęs atsakinga už mano elgesio formavimą.	1	2	3	4	5
22. ... mano motina turėjo aiškius standartus vaikų elgesiui šeimoje, tačiau tuo pat metu tuos standartus pritaikydavo individualiai kiekvieno vaiko poreikiams.	1	2	3	4	5
23. ... mano motina patardavo man kaip elgtis ir ji tikėdavosi, kad aš laikysiuosi jos nurodymų, tačiau ji visuomet noriai išklausydavo, kas	1	2	3	4	5

man keldavo nerimą ir aptardavo nurodymus su manimi.					
24. ... mano motina leisdavo man pačiai formuoti savo požiūrį į šeimos reikalus ir apsispręsti, kaip elgtis.	1	2	3	4	5
25. ... mano motina manė, kad dauguma mūsų visuomenės problemų galėtų būti išspręstos, jei tėvai būtų griežtesni savo vaikams, kai vaikai nedaro to, ką jie privalo daryti.	1	2	3	4	5
26. ...mano motina dažnai man tiksliai nurodydavo, ką aš turiu daryti ir kaip ji tikisi, kad aš tai padarysiu.	1	2	3	4	5
27. ... mano motina man aiškiai nurodydavo kaip elgtis ir ką daryti, bet tuo pačiu buvo supratinga, kai nesutikdavau su ja.	1	2	3	4	5
28. ... mano motina nenurodinėdavo, kaip šeimoje augantys vaikai turi elgtis, ką daryti ir ko norėti.	1	2	3	4	5
29. ... aš žinojau ko motina laukia iš manęs ir reikalavo, jog pateisinčiau jos lūkesčius vien iš pagarbos jai.	1	2	3	4	5
30. ... jei mano motina priimdavo sprendimą, kuris įskaudindavo mane, ji būdavo linkusi diskutuoti apie tai su manimi ir pripažindavo suklydusi.	1	2	3	4	5

1 lentelė. Elgesio ir emocijų sunkumų skalių normalumo pasiskirstymas

Skalė	Kolmogorov-Smirnov kriterijus			Shapiro-Wilk kriterijus		
	Krit. reikšmė	df	p	Krit. reikšmė	df	p
Nerimastingumas/depresiškumas	0,147	232	0,000	0,884	232	0,000
Užsisklendimas	0,223	232	0,000	0,691	232	0,000
Somatiniai skundai	0,231	232	0,000	0,758	232	0,000
Elgesio sunkumai	0,142	232	0,000	0,923	232	0,000
Agresyvus elgesys	0,189	232	0,000	0,893	232	0,000
Taisyklių laužymas	0,206	232	0,000	0,817	232	0,000
Erzinantis elgesys	0,206	232	0,000	0,783	232	0,000
Emocijų sunkumai	0,157	232	0,000	0,855	232	0,000

2 lentelė. Prieraišumo stilių skalių normalumo pasiskirstymas

Skalė	Kolmogorov-Smirnov kriterijus			Shapiro-Wilk kriterijus		
	Krit. reikšmė	df	p	Krit. reikšmė	df	p
Saugaus prierašumo stilius	0,111	232	0,000	0,957	232	0,000
Baimingo prierašumo stilius	0,105	232	0,000	0,974	232	0,000
Neramaus prierašumo stilius	0,327	232	0,000	0,348	232	0,000
Atmetimo prierašumo stilius	0,138	232	0,000	0,976	232	0,000

3 lentelė. Auklėjimo stilių skalių normalumo pasiskirstymas

Skalė	Kolmogorov-Smirnov kriterijus			Shapiro-Wilk kriterijus		
	Krit. reikšmė	df	p	Krit. reikšmė	df	p
Autoritarinis auklėjimo stilius	0,117	232	0,000	0,969	232	0,000
Autoritetingas auklėjimo stilius	0,100	232	0,000	0,956	232	0,000
Liberalus auklėjimo stilius	0,080	232	0,001	0,983	232	0,005